

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Економічний факультет

ПОГОДЖЕНО
Декан економічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри економіки

(підпис) **Андрій**
МУЗИЧЕНКО

(підпис) **Вікторія**
БАЙДАЛА

" ____ " _____ 2025р.

" ____ " _____ 2025р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему
**«Економічна ефективність використання капіталу
підприємства»**

Спеціальність **051 – "Економіка"**

Освітня програма **Економіка підприємства**

Орієнтація освітньої програми **Освітньо - професійна**

Гарант освітньої програми
к.е.н., доцент

(підпис) **Тетяна ГУЦУЛ**

**Керівник кваліфікаційної
магістерської роботи**
к.т.н., доцент

(підпис) **Олена ЧЕРЕДНІЧЕНКО**

Виконав

(підпис) **Олександр БОГАЙЧУК**

Київ – 2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри економіки
д.е.н., проф. _____ **Вікторія БАЙДАЛА**
" ____ " _____ 2024р.

**ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧУ
Богайчуку Олександр Олександровичу
(прізвище, ім'я, по-батькові)**

Спеціальність **051 Економіка**

Освітня програма **Економіка підприємства**

Орієнтація освітньої програми **Освітньо-професійна**

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: **«Економічна ефективність використання капіталу підприємства»**

Затверджена наказом ректора НУБіП України від **16 жовтня 2024р. №1853 «С»**

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: Монографії вітчизняних і зарубіжних дослідників із питань ефективності використання капіталу, нормативно-методичні матеріали, публікації періодичних видань, бухгалтерська та управлінська звітність підприємства.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретико-методичні основи ефективності використання капіталу підприємства
2. Сучасний стан і рівень ефективності використання капіталу підприємства
3. Шляхи підвищення ефективності використання капіталу підприємства

Перелік графічного матеріалу: _____

Дата видачі завдання " ____ " _____ 2024 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи		Олена ЧЕРЕДНІЧЕНКС
Завдання прийняв до виконання		Олександр БОГАЙЧУК

РЕФЕРАТ

Магістерська робота «Економічна ефективність використання капіталу підприємства» становить 76 сторінок, має 3 розділи, 20 таблиць, 50 використаних джерел.

Актуальність досліджуваної теми: капітал становить невід'ємну частину ресурсів для будь-якого підприємства, тому заходи щодо покращення ефективності його використання можуть суттєво впливати на результати діяльності суб'єктів.

Мета роботи: дослідження теоретико-методичних і практичних аспектів ефективності використання капіталу підприємств, розроблення заходів щодо підвищення ефективності його використання в сучасних умовах.

Об'єкт дослідження: процеси формування та ефективного використання капіталу в підприємстві.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних, методичних і прикладних питань щодо підвищення економічної ефективності використання капіталу підприємств.

Теоретичною й методичною базою магістерської роботи є основні положення економічної теорії і наступні методи: діалектичний, монографічний, абстрактно-логічний, аналітичний, розрахунково-конструктивний, статистико-економічний.

Перший розділ магістерської роботи присвячений огляду літературних джерел щодо теоретико-методичних аспектів ефективного використання капіталу. В другому розділі досліджені сучасний стан і рівень ефективності використання капіталу в підприємстві. В третьому розділі сформовані пропозиції щодо підвищення ефективності використання капіталу.

КАПІТАЛ, ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ, ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, ПРИБУТОК.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ	
ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ.....	8
1.1. Економічна сутність і значення капіталу підприємства.....	8
1.2. Джерела формування капіталу підприємств.....	11
1.3. Методичні засади оцінювання ефективності використання капіталу підприємства.....	14
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН І РІВЕНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ	
ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ В ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ	
ВОЄННОГО СТАНУ.....	24
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	24
2.2. Склад і динаміка структури капіталу підприємства.....	28
2.3. Ефективність використання капіталу підприємства в умовах воєнного стану.....	35
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ	
ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ.....	51
3.1. Регресійний аналіз впливу основних складових капіталу на дохід підприємства.....	51
1.2. Шляхи оптимізації структури капіталу в підприємстві.....	58
1.3. Заходи щодо підвищення ефективності використання капіталу.....	62
Висновки та пропозиції.....	69
Список використаних джерел.....	72

ВСТУП

У сучасних умовах ринку, коли в країні запроваджений воєнний стан, для розвитку підприємств необхідно швидко реагувати та вміти пристосовуватися до змін, бути фінансово стійкими та конкурентоспроможними, що залежить від рівня ефективності діяльності. Серед усіх задіюваних у діяльності економічних ресурсів для підприємства важливим є капітал у достатньому обсязі.

Оскільки капітал у широкому його розумінні означає все здатне приносити дохід, то саме завдяки таким ресурсам, суспільство здатне розширювати свої можливості й задовольняти все більше потреб. Застосування різних форм капіталу пов'язане з історичним прогресом.

Класифікація капіталу відбувається за різними чинниками: за джерелами залучення розглядають власний і позиковий, за характером використання - основний і оборотний. Як один із найвпливовіших факторів на рівень рентабельності виробництва виділяють структуру капіталу, що являє собою певне співвідношення позикового та власного капіталу підприємств. Це одне з найскладніших питань через неоднозначність умов і видів їхньої діяльності.

Зважаючи на пріоритетність капіталу як фактору виробництва, відповідно, в формуванні добробуту власників підприємства, вимірюванні його ринкової вартості капітал відіграє важливу роль, а динаміка його змін може характеризувати рівень ефективності господарської діяльності.

Мета магістерської роботи: дослідження теоретико-методичних і практичних аспектів ефективності використання капіталу підприємств, розроблення заходів щодо підвищення ефективності його використання в сучасних умовах.

Завдання дослідження:

- розкрити сутність і економічне значення капіталу підприємств;
- розглянути теоретичні основи економічної ефективності використання капіталу;

- дослідити методичні засади оцінювання ефективності використання капіталу підприємств;
- розглянути організаційно-економічний стан досліджуваного підприємства;
- проаналізувати склад і динаміку структури капіталу досліджуваного підприємства;
- дослідити ефективність використання капіталу підприємством;
- обґрунтувати організаційно-економічний механізм підвищення ефективності використання капіталу.

Об'єкт дослідження: процеси формування та ефективного використання капіталу в підприємстві.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних, методичних і прикладних питань щодо підвищення економічної ефективності використання капіталу підприємств.

Теоретичною й методичною базою магістерської роботи є основні положення економічної теорії і наступні методи: діалектичний, монографічний, абстрактно-логічний, аналітичний, розрахунково-конструктивний, статистико-економічний.

У якості джерел інформації написання даної роботи використовувалися: річні звіти підприємства, бухгалтерська (фінансова) звітність, а саме: бухгалтерський баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів.

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ

1.1. Економічна сутність і значення капіталу підприємства

В сучасних умовах функціонування підприємства знаходяться в системній взаємозалежності з іншими учасниками ринку, в динамічно змінному середовищі з постійними трансформаціями законодавчої бази України, варіативністю економічної активності та нестабільною економічною ситуацією, яка підсилюється впливом військової агресії росії.

При виробництві різних продукції і послуг важливо мати необхідні різноманітні ресурси. А будь-яка діяльність суб'єктів господарювання потребує наявності та достатньої кількості капіталу, оскільки це впливає на безперервність виробництва, можливості розвитку та підвищенню їхньої конкурентоспроможності [7, 8].

Теоретико-методичні засади ефективного використання капіталу підприємствами містять трактування його сутності вченими-економістами. Термінологія економічної категорії «капітал» має латинську основу й перекладається як «головний». Проте, сутність її характеризується складністю та не має на сьогодні універсального визначення.

Сучасними дослідниками застосовуються різні підходи щодо формулювання самої категорії «капітал», а в спеціалізованій літературі та повсякденні часто вживаються різноманітні форми її прояву. Зокрема, зіштовхуємося з виробничим і торгівельним, грошовим і фінансовим, інвестиційним і позичковим капіталом, а також із міжнародним і державним, людським і інтелектуальним, акціонерним тощо [11]. Звичайно ж це не повний список найрізноманітніших форм і видів капіталу, які зустрічаються в економічній діяльності.

В науковців-дослідників не існує спільного висновку щодо єдиного визначення даного терміну. Кожен із них трактує поняття «капітал» відповідно до ракурсу проблем дослідження.

Найперші спроби тлумачити поняття «капітал» були в Арістотеля за античних часів, який розглядав його не як суто матеріальну категорію, а як сукупність усіх видів ресурсів, що має людина та які визначають її соціальний статус [3]. Надалі були меркантилісти, фізіократи, маржиналісти, кейнсіанці, неокейнсіанці й інші. Капітал безпосередньо мав великий вплив на розвиток і його роль із часом тільки посилювалася, що й викликало зацікавленість у багатьох економістів і не тільки.

Сучасні дослідники сутності й використання капіталу пропонують два погляди в визначенні поняття:

- 1) капітал є сумою грошових і не тільки платіжних коштів, які необхідні для забезпечення виробництва;
- 2) капітал є «предметною» формою.

О.В. Лебідь формулює капітал, як «фінансові ресурси, використовувані для розвитку виробництва, а саме для купівлі сировини, товарів і різних предметів праці, робочої сили тощо» [17].

Академіком Г.Б. Поляком розглядається взаємозв'язок фінансових ресурсів і капіталу, де він зазначає, що: «капіталом є значна частина фінансових ресурсів, яку авансують і інвестують у виробництво задля отримання прибутку» [38].

І.А. Бланк, характеризуючи сутність капіталу, визначає його об'єктом управління, розпорядження та власності, купівлі та продажу, джерелом доходу, накопиченою цінністю, носієм фактору ризику та ліквідності, виробничим і інвестиційним ресурсом [4].

О.Б. Веретенніковою та О.Ю. Козаком пропонується таке визначення капіталу: «грошовим капіталом (фондами) підприємства являються залучені з ринку грошового капіталу чи з бюджету кошти, а також кошти, які створені самим підприємством, і за рахунок яких створюється майно для здійснення підприємницької діяльності» [6]. Науковці підсумовують, що фінансовий грошовий капітал є частиною грошового капіталу підприємства, опосередкованою відносинами з державою. Тому, до фінансового грошового капіталу можна відносити інвестиційний, податковий кредити та бюджетні

асигнування. Всі інші види грошового капіталу суб'єкта не вважаються фінансовими.

Переважає більшість дослідників розглядає загалом капітал у вигляді безпосереднього виробничого ресурсу, який спільно з працею, підприємницькими здібностями та землею формує єдиний комплекс, проте концептуальна відмінність у трактуванні самої категорії «капітал» ускладнює процеси дослідження її економічного змісту [15].

При визначенні економічної сутності та аналізі різноманітних сучасних підходів щодо тлумачення економічних ознак категорії «капітал підприємства» можна відмітити наступне:

- капітал являється основним чинником виробництва;
- капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, завдяки яким отримується дохід;
- капітал виступає головним джерелом, завдяки якому формується добробут його власників;
- капітал є основним показником виміру ринкової вартості підприємств. Насамперед, це стосується їхнього власного капіталу, яким визначається обсяг чистих активів суб'єктів діяльності;
- динаміка капіталу є найважливішою характеристикою рівня ефективності господарської діяльності підприємств.

Отже, судячи з огляду літературних джерел, поряд із поняттям «капітал» часто використовують поняття «фінансові ресурси». В даному дослідженні капітал був розглянутий у якості частини фінансових ресурсів підприємства, яку вкладають задля отримання прибутку в його виробничо-господарську діяльність.

Розділяють предметно-речову й вартісну форми існування капіталу. Зачасту в предметно-речовій формі капітал іменують фондами, а при вартісній оцінці цих фондів - засобами. Така вартість відображається в рахунках бухгалтерського обліку підприємств.

1.2. Джерела формування капіталу підприємств

Основною складовою ринкової економіки являються різні господарючі суб'єкти її реального сектору, які займаються виробничою, комерційною, посередницькою та іншими видами діяльності [9]. Для здійснення результативної діяльності всім суб'єктам господарювання важливо мати достатній обсяг капіталу різних форм. При нестачі такого ресурсу може виникати різні перешкоди для ефективної діяльності, зокрема заборгованість перед іншими суб'єктами господарювання, заборгованість при сплаті податків і оплаті праці робітників. Водночас це може привести до зменшення можливостей при фінансуванні розвитку підприємств і скорочення надходжень до бюджету країни.

Огляд існуючих здобутків у дослідженнях відповідно формування та використання капіталу підприємствами виявляє, що деякі питання все ж таки потребують подальших досліджень і розгляду.

Оцінюючи фінансову базу, розглядають безпосередньо фінансові ресурси підприємств із різними формами власності, оскільки будь-яка виробничо-господарська діяльність потребує сформування фінансово-ресурсної основи. Фінансові ресурси являються підґрунтям для стабільності та безперервності виробничих процесів і їхнього постійного вдосконалення. Ринок дає вигреш тому, хто зможе залучити якомога більше різноманітних ресурсів із найменшими їхніми затратами.

Результативність розвитку підприємства в майбутньому визначають за його спроможними можливостями залучати та збільшувати фінансові ресурси [12].

Початкові фінансові ресурси при формуванні статутного фонду направляються в основний і оборотний капітал підприємства. Використовуючи основні фонди, підприємством за рахунок відрахувань формується амортизаційний фонд, а за рахунок використання оборотних коштів - формуються оборотні фонди.

Створюючи статутний фонд, розподіляючи грошові надходження, використовуючи доходи при формуванні фонду споживання, фонду накопичення й резервного фонду, в підприємствах здійснюється формування фінансово-ресурсної бази [18].

При формуванні та використанні фінансів відбувається процес утворення грошових ресурсів задля фінансового забезпечення різноманітної підприємницької діяльності та виконання всіх наявних фінансових зобов'язань перед співпрацюючими суб'єктами господарювання та державою.

Формується капітал за рахунок ряду джерел [19]. Зокрема, можуть бути власні та залучені ресурси, наприклад, прибуток підприємства; кредит і позики; різні вклади фізичних і юридичних осіб; амортизаційні відрахування; засоби від продажу цінних паперів; інші надходження грошових коштів. Реконструйовані та нові підприємства можуть мобілізувати необхідний обсяг капіталу на фінансовому ринку, використовуючи для цього продаж різновидні цінні папери та позикові кошти.

Розмір підприємств, вид діяльності, обсяги виробництва продукції суттєво впливають на склад капіталу, його обсяг і структуру. Чим більше виробляється продукції, тим більше власного капіталу потребує підприємство.

На процесі формування капіталу підприємства має вплив конкретний етап його функціонування:

- Сформований на початковому етапі капітал (на етапі створення власного капіталу) визначається потребами в стартовому капіталі, його необхідному рівні ліквідності, швидкості обороту й іншими характеристиками;
- на наступному етапі власний оборотний капітал задля підтримки безперервності кругообігу поповнюється. Даний етап являється постійним процесом при функціонуванні підприємства;
- надалі в процесі операційної діяльності здійснюється постійна диверсифікація сформованого капіталу;
- в подальшому процесі формування капіталу відбуваються для здійснення інвестиційної діяльності.

Весь період функціонування підприємства важливо дотримуватися певного принципу: формуючи капітал, необхідно враховувати його цілеспрямований характер із метою максимального задоволення потреб у певних його формах із оптимізованим складом і структурою, які ефективно зможуть забезпечити найкращу результативність діяльності підприємства.

Формування капіталу здійснюється за рахунок грошових засобів і постійно знаходиться в кругообігу. Підприємству необхідне постійне поповнення витрачених при виробництві матеріальних ресурсів, без яких неможливий наступний виробничий цикл. Отже, теоретично достатнім є одне джерело для утворення капіталу, а саме, найважливіше - надходження грошових коштів унаслідок реалізації виготовленої продукції. Проте, це тільки теоретична можливість, яку на практиці практично не можливо застосувати.

Неможливими чи неефективними являються процеси формування капіталу з використанням тільки власних джерел. Відповідно, переважно підприємства використовують процеси залучення фінансових ресурсів, насамперед, кредитування й кредиторську заборгованість.

Визначаючи доцільність використання кредитування в якості одного з джерел при формуванні капіталу, необхідно орієнтуватися на його невимушеність і приймати дане рішення тільки при об'єктивній необхідності для потреб господарської діяльності.

Найдоцільнішим і найефективнішим для підприємств є такий їхній стан, коли за рахунок власних джерел покривається лише мінімальна потреба в капіталі. Всі інші потреби, які можуть виникати через накопичення деяких складових капіталу більше за мінімальні потреби господарюючого суб'єкта, потрібно перекривати за допомогою ресурсів із залучених джерел.

Часто в якості джерела капіталу використовують кредиторську заборгованість, таку як заборгованість перед бюджетом або по заробітній платі працівникам. Певна частина зазначеної заборгованості постійно знаходиться в обігу підприємства, прирівнюється до його внутрішніх джерел і являється стійкими пасивами. Такі пасиви характеризуються певною специфічністю через

відсутність своєї належності до власності підприємства, але врахуванням їх як внутрішніх його джерел. Така ознака стійких пасивів відрізняє їх від інших засобів, які залучаються та не регулюються так як власні джерела.

До важливих складових джерел, завдяки яким здійснюють формування капіталу, відносяться виручка, отримана від реалізації продукції, і різні її складові, зокрема прибуток і амортизаційні відрахування, бюджетні асигнування та кредити банків, виручка від реалізації майна, кредиторська заборгованість і деякі інші джерела, які можна залучити через фінансовий ринок або через перерозподіл державою.

Раціональність структури всіх джерел при формуванні капіталу є необхідною та важливою, що пояснюється наступним [22, 23]:

- відмінність у вартості власних і позичених джерел вимагає проведення поелементного оцінювання вартості капіталу підприємства й індивідуального визначення доцільності його формування за рахунок тих джерел, які можуть вилучатися на певний час із кругообігу, чи за рахунок залучення деяких інших джерел [37];

- оптимальність розширеного відтворення на підприємстві є залежною від раціонального співвідношення між власними й позиченими джерелами формування капіталу [26];

- сучасне оцінювання ринкової вартості підприємств за обсягом його власного капіталу характеризує можливий потенціал залучення різних додаткових джерел, завдяки яким будуть забезпечені додаткові прибутки;

- аналізування структури джерел при формуванні капіталу набуває все більшого значення задля налагодження необхідних взаємовідносин із фінансовими інститутами [28].

1.3. Методичні засади оцінювання ефективності використання капіталу підприємства

Функціонуючи в умовах ринкових відносин, сучасні виробничі системи перебувають під впливом різноманітних зовнішніх і внутрішніх факторів, які

впливають на їх ефективність. Тому ефективність є індикатором та визначальним показником розвитку та конкурентоспроможності будь-якого підприємства та суб'єкта господарювання, який служить орієнтиром для прийняття управлінських рішень. [34]

За результатами аналізу наукових публікацій із досліджуваної проблематики виявлено, що й дотепер ефективності діяльності підприємства, незважаючи на численну кількість думок науковців щодо змісту зазначеного поняття, немає єдиного загальновизнаного трактування. Єдине спільне - ефективність є більш вузьким поняттям, ніж результативність [43].

Визначення ефективності завжди залишається близьким за значенням поняття результативності та вказує на результати діяльності, основою для оцінювання діяльності компанії, її конкурентоспроможність і характеризує особливості роботи.

Ефективність – загальна для всіх економічна категорія суспільно-економічні формації та вирази взаємозв'язку між кінцевим результатом виробництва – ефект і загальні витрати виробництва [20, 21].

Виражають економічний ефект і натуральними й вартісними показниками, за допомогою яких можуть характеризувати результати виробництва, наприклад, використовують обсяги продукції валової і товарної, прибутки, економію певних виробничих ресурсів і зменшення витрат на виробництво та ін. Ефект може вимірюватися в матеріальному, соціальному, грошовому вираженнях. Зокрема, ефект може оцінюватися обсягом додатково виробленої чи спожитої продукції (тобто штуками, кубічними чи квадратними метрами, тонами тощо), показниками поліпшення здоров'я населення (наприклад, зниженням захворюваності або смертності, виробничого травматизму, підвищенням середньої тривалості життя) тощо. У тому випадку, коли зазначені результати отримують грошову оцінку, говорять про економічний ефект.

При виникненні проблем ефективної роботи підприємств запроваджують проведення постійного моніторингу ефективності використання різноманітних видів ресурсів порівнянням результатів і витрат, застосовуючи певні критерії і

показники оцінки наявного рівня ефективності, а також займаються виявленням резервів для її підвищення [13].

Формуючи капітал, кожен суб'єкт господарювання опиняється перед вибором певних рішень - як і звідкіля залучати капітал і як його використовувати найефективніше.

Аналізуючи використання капіталу підприємства, можна забезпечити прийняття доцільних управлінських рішень за найрізноманітнішими напрямками діяльності, а саме в інвестиційній діяльності; визначаючи платоспроможність і ліквідність підприємства; при пошуку оптимальних джерел фінансування діяльності тощо [39].

Сучасні умови сильно обмежують спроможність підприємств у досягненні успіху, що є залежною від ефективності управління й користування фінансовими ресурсами. Оскільки капітал визначається як частина фінансів у підприємстві, то безпосередньо прослідковується певний зв'язок із динамікою руху грошових коштів [24, 25].

Проте, навіть значна кількість досліджень не привела до сформування єдиної методики щодо аналізу використання капіталу. Однак, можна спробувати виокремити деякі основні етапи такого аналізу:

- дослідження динамічних змін структури капіталу - відзначення впливу структури на різноманітні аспекти діяльності підприємств, зокрема інвестиційну, операційну, фінансову, та на кінцеві результати; аналіз темпів приросту обсягів активів основних і оборотних;

- визначення та оцінювання величин оборотних коштів - розраховування фінансових коефіцієнтів ліквідності з подальшим їхнім використанням для комплексного оцінювання ліквідності балансів;

- розраховування показників фінансової стійкості підприємств – розрахунок і аналіз даних показників для охарактеризування стану активів, їхньої структури й здатності підприємств до погашення довгострокових заборгованостей; визначення коефіцієнтів забезпеченості підприємств власними оборотними засобами та обіговими коштами, а також коефіцієнту маневреності;

- розрахування й аналізування показників оборотності капіталу - визначання показників оборотності оборотних ресурсів за видами, власного й позиченого капіталів і кредиторської заборгованості;

- оцінювання ефективності використання капіталу - визначання рентабельності продажів, власного й позиченого капіталів, поточних і необоротних активів.

Оцінення ефективності використання капіталу є важливим при виборі управлінських рішень, націлених на збільшення прибутків і рентабельності, чи при виявленні причин отриманих збитків або при необхідності забезпечувати стабільність фінансового положення підприємств [40-42].

Ефективність розкриває характер причинно-наслідкових зв'язків виробництва. Вона показує не сам результат, а те, якою ціною він був досягнутий. Тому ефективність найчастіше характеризується відносними показниками, що розраховуються на основі двох груп характеристик (параметрів) – результату і витрат. Втім, це не виключає використання в системі показників ефективності і самих абсолютних значень вихідних параметрів.

Економічна ефективність – це вид ефективності, що характеризує результативність діяльності економічних систем (підприємств, територій, національної економіки). Основною особливістю таких систем є вартісний характер засобів (видатків, витрат) досягнення цілей (результатів), а в деяких випадках і самих цілей (зокрема, одержання прибутку). [14]

Ефективність діяльності підприємства можна розглядати з точки зору багатьох аспектів і застосовувати для розроблення та обґрунтування рішень у різних сферах діяльності підприємств.

Так, колектив авторів на чолі з Р.І. Завадяк розглядає ефективність як «поліваріантну категорію». Її зміст розглядається з позицій:

- конкурентоспроможності, тобто як ступінь реалізації стратегічних і тактичних завдань досягнення конкурентоспроможності господарчої системи;

– залучення та використання ресурсів, тобто як забезпечення певного виробничого та економічного результатів за використанням факторів господарської діяльності;

– інтересів, тобто як результатів задоволення інтересів усіх афілійованих сторін економічної діяльності.

В редагованому В.Т. Бусел словнику ця категорія «...характеризує результат діяльності відносно витрат» [5].

Досить схоже визначення поняття «ефективність» подають і інші вчені-науковці: «Економічна ефективність - виробництво максимально можливої за обсягом вартості продукту зі застосуванням ресурсоощадних технологій і з урахуванням наявності платоспроможного попиту» [2].

Порівнюючи різні тлумачення, відзначається визначення всіма авторами ефективності як результативності, хоча вони по різному представляють результат.

За показниками рентабельності можливо оцінювати ефективність використання капіталу. А правильне й ефективне його використання робить можливим покращення фінансового стану підприємств.

Об'єктивна оцінка ефективності діяльності підприємства має винятково велике значення, оскільки характеризує успішність менеджменту підприємства, формує його імідж, сприяє доступу на ринку капіталу й обґрунтовує доцільність інвестицій. У цих умовах уміння менеджменту оцінити потенціал підприємства та визначити шляхи його реалізації з максимальною ефективністю є головним завданням.

Підвищення економічної ефективності будь-якого суб'єкта господарювання відіграє визначну роль у його діяльності, тому існує потреба постійного контролю та пошуку шляхів її зростання [3].

Для визначення економічної ефективності функціонування капіталу визначають систему показників:

- характеристики вартості капіталу – коефіцієнтами, які характеризують зміни у вартостях сукупного й власного капіталів, а також позикових коштів;

- характеристику рентабельності капіталу - рівнем рентабельності сукупного й власного капіталів, а також позикових коштів;

- характеристику оборотності капіталу - кількістю оборотів сукупного й власного капіталів, а також позикових коштів.

Ефективність капіталу підприємства являється узагальнюючим поняттям використання оборотних і основних засобів, а також нематеріальних активів. Розпочинають аналізувати ефективність використання капіталу з його окремих складових, а потім здійснюють сукупний аналіз. Для визначення рівня ефективності використання оборотних засобів розраховують показники їхньої оборотності, коефіцієнти оборотності й завантаження їх у обігу. Для визначення рівня ефективності використання основних засобів розраховують фондо- й капіталовіддачу, фондо- й капіталомісткість. У якості узагальнюючого показника розраховують рівень рентабельності капіталу. Всі розраховані показники зіставляють із такими ж показниками попередніх періодів, які використовують як базовий, або з показником доходності капіталу на ринку.

Резерви підвищення ефективності виробництва – це невикористані можливості збільшення корисного ефекту в розрахунку на одиницю сукупних витрат завдяки більш раціональному використанню усіх видів ресурсів підприємства. Використання цих резервів можливе за рахунок низки чинників, пов'язаних з підвищенням технічного рівня виробництва, удосконаленням управління, організації виробництва і праці, зміною обсягу та структури виробництва, поліпшенням якості природних ресурсів та ін.

Показники ефективності використання основного капіталу

- *капіталовіддача* (K_v) розраховується відношенням вартості валової продукції (ВП) до середньорічної вартості основного капіталу (K_{oc}):

$$K_v = \frac{ВП}{K_{oc}},$$

- *капіталомісткість* (K_M) розраховується відношенням основного капіталу (K_{oc}) до вартості валової продукції (ВП). Цей показник обернений до капіталовіддачі. Він визначає обсяг основного капіталу, необхідний підприємству за даних умов для виробництва валової продукції вартістю 1 грн.

$$K_M = \frac{K_{oc}}{ВП},$$

Норма прибутку (H_{π}), визначається відношенням чистого прибутку (Π) до суми авансованого капіталу (основного (K_{oc}) і оборотного ($K_{об}$)) і виражається в процентах:

$$H_{\pi} = \frac{\Pi}{K_{oc} + K_{об}} \times 100.$$

Рис. 1.1. Показники ефективності використання основного капіталу

Показники ефективності використання оборотного капіталу

Коефіцієнт оборотності (кількість оборотів K_o) визначається діленням виручки від реалізації продукції за рік (Q) на середньорічний залишок нормованих оборотних засобів (O_3). Цей показник характеризує кількість оборотів оборотних засобів за рік і визначається за формулою:

$$K_o = \frac{Q}{O_3},$$

Коефіцієнт завантаження коштів в обороті (K_3) – показник, обернений до коефіцієнта оборотності, який показує, скільки оборотних коштів припадає на 1 грн реалізованої продукції. Величину цього показника обчислюють за формулою:

$$K_3 = \frac{O_3}{Q},$$

Тривалість одного обороту (в днях) визначається діленням кількості днів у році на коефіцієнт оборотності засобів: $t = 360 : K_o$.

Тривалість одного обороту характеризує швидкість обертання. Цей показник обчислюється в днях і визначається періодом, за який оборотні засоби підприємства здійснюють один оборот. Швидкість обертання оборотних засобів характеризує ефективність їх використання.

- *рівень рентабельності оборотного капіталу* визначається відношенням чистого прибутку (Π) до середньорічної вартості основного капіталу ($K_{об}$) і виражається в процентах:

$$R_{ок} = \frac{\Pi}{K_{об}} \cdot 100;$$

Рис. 1.2. Показники ефективності використання оборотного капіталу

Підвищення ефективності використання основних фондів забезпечується зростанням рівня завантаження обладнання в часі, оптимізацією структури витрат з врахуванням співвідношення у них часток амортизації, витрат на оплату праці, матеріальних витрат та ін. Для прийняття певних рішень ці показники слід порівняти з аналогічними показниками найближчих конкурентів, а також виявити їх динаміку.

Збільшення оборотності оборотних коштів як основного показника ефективності їх використання досягається завдяки прискоренню реалізації готової продукції, зменшенню обсягів незавершеного виробництва, оптимізація виробничих запасів, обґрунтованому нормуванню матеріальних ресурсів, використання вторинних ресурсів та ін.

В підсумку, ефективністю використання капіталу характеризується відповідність між його кількістю, яку витрачають у виробничих процесах, і обсягами продукту, отриманого в процесі його використання. Збільшення обсягів товарів і послуг, які вироблені за допомогою незмінного обсягу капіталу, свідчить про підвищення ефективності його використання. Й навпаки, при зменшенні обсягів товарів і послуг за таких же умов свідчить про зниження ефективності використання капіталу.

Вважаємо, що оцінювати результативність використання капіталу підприємств логічно за наступним: за складом і структурою власного капіталу, за джерелами залучених коштів, за показниками фінансової стійкості, за складом і структурою необоротних активів, за динамікою змін у оборотних активах, за показниками ліквідності й ділової активності, за рівнем рентабельності [28, 29].

Менеджменту підприємств потрібно постійно моніторити стан ефективності їхньої діяльності через залежність винагороди менеджерам від їхнього дійового управління та залежності прагнення власників одержати максимальний результат і успішне функціонування бізнесу від вкладеного капіталу.

Ринкова економіка для успішної господарської діяльності потребує фінансової стабільності підприємств. Задля її досягнення важливими є

організація ритмічної і ефективної роботи суб'єкта господарювання та вмiле управління як виробничим капіталом, так і джерелами його формування. Сприятливими для цього є ефективне застосування власного й залученого капіталу, оптимальність в управлінських рішеннях; всеосяжні аналізування й оцінювання фінансового стану підприємств; упровадження різноманітних заходів щодо стабілізації їхньої фінансово-господарської діяльності.

Для отримання впевненості в перспективному майбутньому та в подальшому ефективному функціонуванні підприємствам важливо постійно й правильно проводити аналізування своєї діяльності [35].

Висновки до розділу 1.

При аналізі сучасних підходів щодо визначення економічної категорії «Капітал» виявлені його наступні загальні характерні ознаки:

- визначається як багатство, яке використовується задля його ж примноження;
- являється головним джерелом при формуванні добробуту його власників;
- динамічні зміни капіталу являються важливим вимірювальним показником ефективності виробничо-комерційної діяльності підприємств;
- виступає одним із основних вимірників ринкової вартості підприємств.

Враховуючи результати оцінювання ефективності використання капіталу, здійснюють розроблення заходів, які сприятимуть підвищенню економічної ефективності управління капіталом, дозволять раціональніше розподіляти доходи, що загалом призведе до підвищення ринкової вартості підприємства.

Розділ 2. СУЧАСНИЙ СТАН І РІВЕНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ В ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю «Колос Деревини» (далі СТОВ «Колос Деревини») – це підприємство з приватною формою власності, яке займається сільськогосподарською діяльністю з 11 серпня 2017 р. і розташоване в с. Деревини Чернігівської області.

Підприємницьку діяльність СТОВ «Колос Деревини» здійснює згідно законодавства України, на підставі Статуту тощо.

Засновником і кінцевим бенефіціаром даного підприємства є Зюзь Владислав Олександрович, внесок якого до статутного фонду становить 10 тисяч грн, тобто 100%.

Основним видом економічної діяльності СТОВ «Колос Деревини» є «01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур». Також підприємство займається іншими видами діяльності, а саме: «01.41 Розведення великої рогатої худоби молочних порід», «01.61 Допоміжна діяльність у рослинництві», «01.62 Допоміжна діяльність у тваринництві», «46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин», «46.23 Оптова торгівля живими тваринами», «46.32 Оптова торгівля м'ясом і м'ясними продуктами», «47.99 Інші види роздрібною торгівлі поза магазинами».

Метою СТОВ «Колос Деревини» є здійснення виробничої діяльності, виготовлення та реалізація сільськогосподарської продукції, надання різних послуг, здійснення оптової та роздрібною торгівлі продукцією власного виробництва для задоволення потреб суспільства й одержання прибутку з метою задоволення інтересів власників і робітників.

Джерелами формування фінансових ресурсів підприємства є виручка від реалізації продукції, банківські кредити, інвестиції. При розподілі доходів, перш

за все, погашаються поточні зобов'язання перед державою та контрагентами, фінансується процес розширення виробництва та здійснюються виплати працівникам підприємства.

Підприємство характеризується лінійно-функціональною організаційною структурою, в якій розподіл повноважень і відповідальності за функціями управління та прийняття рішень здійснюється по вертикалі (рис. 2.1).

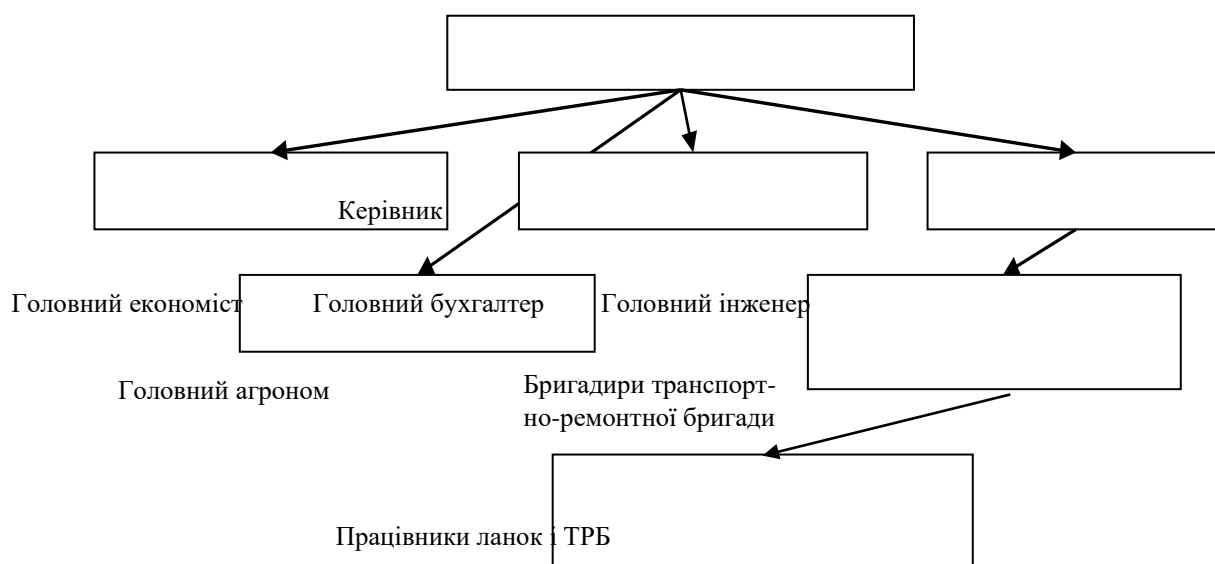

Рис. 2.1. Організаційна структура управління СТОВ «Колос Деревини»

Джерело: побудоване автором

Завдяки ієрархічності в такій структурі управління забезпечується швидка реалізація управлінських рішень, формуються сприятливі умови для спеціалізації і підвищення ефективності роботи функціональних служб, уможлиблюється необхідний маневр ресурсами.

Основним видом діяльності для підприємства є рослинництво, відповідно надважливим чинником являється розмір сільськогосподарських угідь.

У 2023 р. площа сільськогосподарських угідь СТОВ «Колос Деревини» становила 3919 га, причому майже всі сільськогосподарські угіддя підприємства є розораними.

Протягом 2021 – 2023 років площа ріллі поступово збільшувалася, загалом - на 1752 га (з 2070 га у 2021 р. до 3822 га – в 2023 р.). В 2023 р. 97,53% земельних угідь, а в попередні роки 100%, використовували для вирощування

різноманітних сільськогосподарських культур, так як сільськогосподарська діяльність підприємства має рослинницький напрям.

У структурі посівних площ протягом досліджуваного періоду переважали посіви зернових і зернобобових, яка збільшилася саме за рахунок останніх із 55,6% у 2021 р. до 60,55% у 2023 р. Посіви технічних культур зазнали суттєвого зменшення – з 29,95% до 14,03%, переважно за рахунок відмови від вирощування цукрового буряку, який у 2021 р. в структурі становив 20,29%.

Оскільки додатковою діяльністю є розведення великої рогатої худоби молочних порід, то підприємство почало більше приділяти уваги даному напрямку та збільшило посіви багаторічних трав у 2,5 рази, силосних культур – більше ніж у 2,07 рази, та в 2023 р. висіяло однорічні трави.

Внаслідок військових дій росії і розташування на прифронтових територіях у 2022 р. значна частина врожаю підприємства була пошкоджена через російські атаки на Чернігівщину. В 2023 р. більшу частину сільськогосподарських угідь вдалося вчасно засіяти та зібрати майже весь урожай.

Для оцінювання результатів фінансово-господарської діяльності підприємств здійснюють аналіз підсумків їхньої річної діяльності, які представлені в бухгалтерському балансі, в звітах про фінансові результати та про річний рух грошових коштів.

Основні результативні показники фінансово-господарської діяльності СТОВ «Колос Деревини» представлені в таблиці 2.1.

Доходи СТОВ «Колос Деревини» в 2023 році склали 3752,6 тис. грн, зменшившись у порівнянні з 2021 роком на 66,83%. При цьому витрати зменшилися майже в 1,78 рази та склали 2790,5 тис. грн, що мало негативний вплив на величину прибутку. Величина чистого прибутку за 2021-2023 рр. зменшилася більше ніж у 6,58 рази, що свідчить про більш швидкі темпи зменшення доходів порівняно з витратами. До того ж 2022 рік взагалі був збитковим.

Таблиця 2.1

Результати фінансово-господарської діяльності

СТОВ «Колос Деревини» за 2021 - 2023 роки

Показник	Од. вим.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. у % до 2021 р.
Дохід	тис. грн	11314,3	5621,9	3752,6	33,17
Витрати	тис. грн	4974,7	6532,3	2790,5	56,09
Чистий прибуток (збиток)	тис. грн	6339,6	-910,4	962,1	15,18
Середньоспискова кількість працівників	осіб	18	19	16	88,89
Фонд оплати праці	тис. грн	192,1	185,5	174,7	90,94
Середня заробітна плата	грн/міс.	10671,8	9763,3	10920,0	102,33
Продуктивність праці	тис. грн/чол.	628,6	295,9	234,5	37,31
Рентабельність (збитковість)	%	127,4	-13,9	34,5	x

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

Зміни відбулися і з персоналом підприємства. Кількість працівників зменшилася на 2 особи, а середня заробітна плата зросла на 2,33%. В 2021 р. вона становила 10671,8 гривень, в 2023 році вже 10920 гривень. Фонд оплати праці щороку зменшується. В першу чергу це пов'язане з російськими військовими діями, втратою фінансових можливостей, окупацією села в 2022 р., зменшенням обсягу виконаних робіт. Щоб уникнути звільнення, керівництво підприємства прийняло рішення підтримати співробітників, зменшуючи обсяг робіт кожного працівника, що вплинуло на заробітну плату.

Продуктивність праці в підприємстві має негативну динаміку. Продуктивність праці в 2023 році становила 234,5 тис. грн/чол., що менше даного показника 2021 року майже в 2,7 раза. Такий результат свідчить про зменшення чистого доходу, що вказує на зменшення виробництва продукції.

Загальні негативні зміни привели до зниження рентабельності діяльності. Найвищий її рівень був у 2021 році – 127,4%, 2022 рік – був збитковим, а 2023 року даний показник становив 34,5%. Отже, спостерігається коливання рівня рентабельності по роках.

2.2 Склад і динаміка структури капіталу підприємства

Рівень ефективності використання капіталу підприємством можна визначити завдяки аналізу його складу та складу джерел його формування, завдяки даним бухгалтерського балансу за 2021 - 2023 роки. За даними в пасиві балансу можна визначити, як змінюються структура власного й позикового капіталу, величина залучених до обігу довго- й короткострокових позикових коштів.

Власними вважаються грошові кошти та різні матеріальні засоби, сформовані підприємством самостійно задля забезпечення свого розвитку.

Позиковими вважаються грошові кошти й будь-яке інше майно, якими фінансується розвиток підприємства внаслідок залучення їх із зовнішніх джерел на платній поворотній основі.

Розгляд основних відмінностей власного й позикового капіталу виявляє можливості щодо нарощення виробничого потенціалу підприємства з урахуванням зростання ризику можливої втрати його фінансової стійкості.

Аналіз структури пасиву СТОВ «Колос Деревини» задля визначення часток кожного з задіяних джерел фінансування представлений у таблиці 2.2.

За даними таблиці 2.2 видно, що переважна складова пасиву балансу - це поточні зобов'язання підприємства, які складають 40–61% у структурі, збільшуючись по роках. Також постійно зростає величина такого залученого капіталу, за аналізований період на 53,86%. При майже незмінній величині кредиторської заборгованості переважно це відбувається за рахунок нарощування короткострокових кредитів банків, які збільшилися в 6,92 рази. Такий стан указує на розвиток інвестиційної політики в підприємстві.

Частка власного капіталу, як і його величина, при незмінній величині пайового капіталу підприємства зменшилася майже в 2 рази, й в 2023 році становить 21,42% від загальної структури пасиву.

Сума довгострокових зобов'язань, цільового фінансування та забезпечення збільшилась на 26,96%, коливаючись у структурі по роках.

Таблиця 2.2

**Аналіз динаміки і структури джерел фінансування СТОВ «Колос
Деревини» за 2021 - 2023 роки**

Вид джерела фінансування	2021 р.		2022 р.		2023 р.		2023 р. у % до 2021 р.
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	
Власний капітал:	10668,0	45,05	4250,3	19,69	5212,4	21,42	48,86
- пайовий;	10,0	0,05	10,0	0,05	10,0	0,04	100,0
- нерозподілений прибуток	10658,0	45,00	4240,3	19,64	5202,4	21,38	48,81
Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	3334,1	14,08	4500,0	20,84	4233,1	17,39	126,96
Поточні зобов'язання:	9680,8	40,87	12841,0	59,47	14894,5	61,19	153,86
- короткострокові кредити банків;	500,0	2,11	3765,0	17,44	3457,3	14,20	6,92 рази
- кредиторська заборгованість	1293,5	5,46	1298,9	6,01	1243,7	5,11	96,15
- інші	7887,3	33,30	7777,1	36,02	10193,5	41,88	129,24
Всього	23682,9	100,0	21591,3	100,0	24340,0	100	102,78

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

Загалом балансова сума не зазнала суттєвих змін, збільшившись лише на 2,78%.

Спираючись на наведені попередньо дані, здійснений аналіз змін у структурі власного капіталу СТОВ «Колос Деревини» (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Динаміка і структура власного капіталу СТОВ «Колос Деревини»
з 2021 по 2023 роки**

Показник	2021 р.		2022 р.		2023 р.		2023 р. у % до 2021 р.
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	
Власний капітал	10668,0	100,0	4250,3	100,0	5212,4	100,0	48,86
пайовий капітал	10,0	0,09	10,0	0,24	10,0	0,19	100,0
нерозподілений прибуток	10658,0	99,91	4240,3	99,76	5202,4	99,81	48,81

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

За розрахунками в таблиці 2.3 виявлено, що величина власного капіталу в 2023 році зменшилася на 5455,6 тис. грн щодо 2021 року. При цьому в період 2021–2023 років не відбувається змін у величині пайового, але він складає дуже незначну частку власного капіталу підприємства, від 0,09 до 0,24%.

В 2023 році в підприємстві суттєво зменшується величина нерозподіленого прибутку, на 52,19% відносно 2021 року. При чому саме ця складова займає найбільшу частину власного капіталу підприємства – більше 99,7%.

Використовуючи наведені дані, проведемо аналіз змін у структурі поточних зобов'язань СТОВ «Колос Деревини» (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

**Динаміка і структура поточних зобов'язань СТОВ «Колос Деревини»
з 2021 по 2023 роки**

Показник	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2020 р. у % до 2017 р.
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	
Поточні зобов'язання	9680,8	100	12841,0	100	14894,5	100	153,86
короткострокові кредити банків	500,0	5,17	3765,0	29,32	3457,3	23,21	6,92 рази
поточна кредиторська заборгованість за:							
- товари, роботи, послуги;	1124,9	11,62	1205,3	9,39	731,5	4,91	65,03
- розрахунками з бюджетом;	44,5	0,46	71,1	0,55	448,2	3,01	10,07 рази
- розрахунками зі страхування;	145,8	1,51	4,5	0,04	19,8	0,13	13,58
- розрахунками з оплати праці	-21,7	x	18,0	0,14	44,2	0,30	x
інші поточні зобов'язання	7887,3	81,47	7777,1	60,57	10193,5	68,44	129,24

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

За даними таблиці 2.4 визначено, що відбувається збільшення поточних зобов'язань у підприємстві на 5213,7 тис. грн. Причому величина короткострокових кредитів банків займає 23,21% загальної величини зобов'язань

у 2023 році, й за досліджуваний період збільшилася на 2957,3 тис. грн. Сума кредиторської заборгованості зменшилася на 49,8 тис. грн.

Поточна кредиторська заборгованість складається переважно з заборгованості за товари, роботи, послуги, величина якої зменшилася з 2021 року на 34,97%, та заборгованості за розрахунками з бюджетом, що збільшилася в 10,07 разів. Якщо зменшення заборгованості за товари, роботи, послуги є позитивним для підприємства, то зростання заборгованості за розрахунками з бюджетом - негативним. Подібна ситуація спостерігається з заборгованістю за розрахунками зі страхування – зменшення на 126 тис. грн і за розрахунками з оплати праці - збільшення.

Найбільшою складовою поточних зобов'язань СТОВ «Колос Деревини» з 2021 по 2023 роки є інші поточні зобов'язання, тобто такі платежі, що повинні бути погашеними впродовж 1 року та не відображені в інших категоріях. Їхня частка коливається по роках і становить 60,57-81,47%.

За аналізований період у структурі пасивів підприємства переважає залучений капітал. При цьому спостерігається його зростання в динаміці з 54,95% у 2021 році до 78,58% у 2023 році. Збільшення суми короткострокових зобов'язань погіршує фінансову стійкість і платоспроможність підприємств.

Такі негативні зміни вказують на фінансову залежність підприємств від зовнішніх джерел фінансування. Прослідковується політика підприємства до залучення довготермінових кредитів і позикових коштів у якості джерел фінансування. Відповідно це приводить до ситуації, коли підприємство має не погашені у відповідний термін кредити та позики. Зокрема, зростання величини короткотермінових кредитів у 6,92 рази збільшує неспроможність СТОВ «Колос Деревини» покривати грошовими коштами свої поточні потреби.

Для поглиблення аналізу розглянемо розміщення капіталу підприємства, застосовуючи розділи бухгалтерського балансу «Необоротні активи» й «Оборотні активи» (табл. 2.5).

За аналізований період у порівнянні з 2021 роком величина основного капіталу в 2023 році збільшилася на 59,86%, а оборотного – зменшилася на

2,12%. Така ж тенденція спостерігається в структурі активів підприємства. Загалом частка основного капіталу збільшилась на 4,39 відсоткових пункти, а оборотного - зменшилась. У 2021 році співвідношення основного й оборотного капіталу становило 0,09, а в 2023 році - 0,14.

Таблиця 2.5

**Аналіз динаміки і структури активів СТОВ «Колос Деревини»
за 2021 - 2023 роки**

Вид активів	2021 р.		2022 р.		2023 р.		2023 р. у % до 2021 р.
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	
Необоротні активи	1871,4	7,90	1949,6	9,03	2991,6	12,29	159,86
Оборотні активи	21811,5	92,10	19641,7	90,97	21348,4	87,71	97,88
Всього	23682,9	100	21591,3	100	24340,0	100	102,78

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

Вартість необоротних активів СТОВ «Колос Деревини» складається виключно з вартості основних засобів, тобто підприємство не володіє ніякими іншими їхніми видами. Відповідно всі довгострокові активи підприємства є матеріальними й використовуються в процесі його господарської діяльності. Це є можливим для підприємств, у яких у власності знаходиться тільки виробниче обладнання, будівлі й яесь інше майно тривалого використання. Відповідно, фінансова звітність СТОВ «Колос Деревини» містить тільки таку групу необоротних активів як основні засоби.

Склад і структуру необоротних активів СТОВ «Колос Деревини» за залишковою вартістю за 2021-2023 роки розглянуті в таблиці 2.6.

Дані звітності підприємства свідчать про виробниче призначення всіх основних засобів СТОВ «Колос Деревини». Аналіз даних таблиці 2.6 виявив, що в загальному вартість основних засобів підприємства за досліджуваний період зросла на 59,86%. Такі зміни вартості основних засобів відбулися за рахунок збільшення вартості всіх груп цих засобів. Найбільший приріст вартості спостерігається для транспортних засобів - на 82,51%, вартості машин та

обладнання - на 62,16%, будинків і споруд – на 38,6% і інших основних засобів - на 30,58%.

Таблиця 2.6

**Динаміка складу та структури основних засобів СТОВ «Колос
Деревини» з 2021 по 2023 рік**

Групи основних засобів	2021 р.		2022 р.		2023 р.		2023 р. у % до 2021 р.
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	
Будинки та споруди	759,8	40,60	746,7	38,30	1053,1	35,20	138,60
Машини та обладнання	391,1	20,90	399,7	20,50	634,2	21,20	162,16
Транспортні засоби	699,9	37,40	789,6	40,50	1277,4	42,70	182,51
Інші	20,6	1,10	13,6	0,70	26,9	0,90	130,58
Разом	1871,4	100,0	1949,6	100,0	2991,6	100,0	159,86

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

За період з 2021 по 2023 роки найбільшу частку в структурі основних засобів займають транспортні, питома вага яких поступово зростає з 37,4% до 42,7%. Питома вага групи «Будинки та споруди» в 2021 році становила 40,6%, що робило її найзначнішою, а в 2023 році - 35,2%, що поступається транспортним засобам і пов'язане з їхнім частковим зносом. Спостерігається зростання частки машин і обладнання з 20,9% у 2021 році до 21,2% у 2023 році. Питома вага інших основних засобів у структурі є незначною, коливається по роках і зменшується.

Загалом, можна відзначити поліпшення складу основних засобів відповідно до рівня спеціалізації підприємства.

Результати горизонтального та вертикального аналізу змін оборотних активів СТОВ «Колос Деревини» представлені в таблиці 2.7.

За даними таблиці 2.7 найбільшу частку в оборотних активах становлять запаси, величина яких, коливаючись по роках, зменшується на 2,1%. Величина дебіторської заборгованості за 2021-2023 роки зменшилась на 129,4 тис. грн, її частка майже не зазнала змін, що є позитивним моментом для структури оборотного капіталу, проте в 2022 р. спостерігається її збільшення, порівняно з 2021 р. на 7,49 відсоткових пункти. До іншої поточної дебіторської

заборгованості можна віднести суми відшкодування за договорами страхування, заборгованість від видів господарських операцій, які не належать до основного операційного циклу.

Таблиця 2.7

**Динаміка складу та структури оборотних активів СТОВ «Колос
Деревини» з 2021 по 2023 рік**

Актив	2021 р.		2022 р.		2023 р.		2023 р. у % до 2021 р.
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	
Запаси	14299,3	65,56	10404,6	52,97	13999,5	65,58	97,90
Інша поточна дебіторська заборгованість	6439,6	29,52	7268,5	37,01	6310,2	29,56	97,99
Гроші та їхні еквіваленти	105,6	0,48	190,0	0,97	9,90	0,1	9,38
Інші оборотні активи	967,9	4,44	1778,6	9,05	1028,8	4,82	106,29
Разом	21811,5	100	19641,7	100	21348,4	100	97,88

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

Величина грошових коштів підприємства значно зменшилась – у 10,67 раз, зі 105,6 тис. грн у 2021 році до 9,9 тис. грн у 2023 році. Проте в структурі оборотних активів гроші займають дуже незначну частку. Величина інших оборотних активів зросла на 6,29%. До таких оборотних активів можна віднести платежі за певні послуги, зокрема, за підписку на програмне забезпечення, витрати на страхування тощо.

Аналізуючи дані таблиці 2.7 можна зробити висновок, що в СТОВ «Колос Деревини» виробничі оборотні фонди переважають у порівнянні з фондами обігу.

Аналіз складу та динаміки структури капіталу досліджуваного підприємства виявив зростання валюти балансу на 2,78% за період 2021-2023 років. До цього привело збільшення довгострокових і поточних зобов'язань. Необхідно відмітити суттєву перевагу залученого капіталу над власним, що характеризує використання керівництвом так званої стратегії фінансового

левериджу. Якщо прибутковість від залучених коштів є вищою за їхню вартість, то власники можуть отримати на одиницю власного капіталу більше прибутку. Хоча залучення боргових коштів дозволяє збільшити прибутковість для власників, проте водночас це збільшує фінансові зобов'язання та посилює фінансові ризики, які пов'язані з погашенням цих боргів. До того ж для підприємства зростає залежність від зовнішніх кредиторів.

Отже, ефективне використання залученого капіталу може створювати більший ефект порівняно з власним капіталом, бути джерелом додаткового доходу, а також і ризиком, що потребує обережного управління [32-34].

2.3 Ефективність використання капіталу підприємства в умовах воєнного стану

Процес аналізу використання капіталу підприємства можна розділити на такі етапи:

- оцінювання ліквідності балансу;
- аналізування та оцінювання показників фінансової стійкості підприємств;
- аналізування та оцінювання показників оборотності капіталу;
- оцінювання ефективності використання капіталу.

Критеріями оцінювання фінансового стану підприємства в короткостроковій перспективі являються його ліквідність і платоспроможність, що характеризують можливості своєчасного й повноцінного розрахування за поточними зобов'язаннями.

Ліквідність - це можливість підприємств до швидкого ліквідування своєї заборгованості перед кредиторами. Коефіцієнтом поточної ліквідності визначається забезпеченість підприємств оборотними коштами та спроможність погашення всіх його зобов'язань. Тобто, завдяки даному коефіцієнту можна оцінювати рівень платоспроможності підприємств, визначаючи, на скільки поточні короткострокові зобов'язання є забезпеченими оборотними засобами.

Для оцінювання показників ліквідності СТОВ «Колос Деревини» розраховують наступні коефіцієнти (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Показники ліквідності СТОВ «Колос Деревини»

Показник	Норматив	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023р. від 2021 р., +/-
Коефіцієнт поточної ліквідності	1 – 2	2,25	1,53	1,43	-0,82
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6 – 1,0	0,78	0,72	0,49	-0,29
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2 - 0,6	0,01	0,02	0,0	-0,01

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

Коефіцієнт поточної і коефіцієнт швидкої ліквідності для СТОВ «Колос Деревини» знаходяться в межах нормативних значень, що свідчить про наявність у підприємства достатніх обсягів вільних ресурсів, сформованих власними коштами. Але суттєве перевищення оборотних активів над короткостроковими зобов'язаннями теж є небажаним, оскільки в цьому проявляється нераціональне вкладення підприємством власних коштів і підтверджується неефективність їхнього використання.

Коефіцієнтом швидкої ліквідності відображається прогнозована платоспроможність господарюючого суб'єкта, який здатен здійснювати своєчасні розрахунки з дебіторами. Допустиме значення зазначеного коефіцієнта в СТОВ «Колос Деревини» означає достатність підприємства до погашення короткострокової кредиторської заборгованості ліквідними активами. Проте в 2023 році показник опускається нижче нормативного рівня, що свідчить про погіршення ситуації.

Коефіцієнтом абсолютної ліквідності визначається частина поточної заборгованості, яка може бути погашеною найближчим часом. У СТОВ «Колос Деревини» недостатньо поточних активів для таких операцій.

За 2021–2023 роки в досліджуваному підприємстві спостерігається тенденція зменшення всіх розрахованих показників. Можна констатувати, що в 2021 році вони були максимальними.

Коефіцієнт поточної ліквідності в 2023 році порівняно з 2021 роком зменшився на 0,82 й становив 1,43, що відповідає встановленому нормативу. На зменшення даного коефіцієнта вплинуло збільшення величини поточних зобов'язань.

Коефіцієнт швидкої ліквідності за досліджуваний період також зменшився на 0,29 і становив 0,49, що є меншим за нормативне значення та означає здатність підприємства до покриття 49% своїх поточних зобов'язань високоліквідними активами. Це свідчить про те, що СТОВ «Колос Деревини» має менше високоліквідних активів, аніж поточних зобов'язань. Відповідно погіршується фінансовий стан і підвищуються ризики в платоспроможності через недостатність коштів для покриття короткострокових боргів.

Оскільки коефіцієнт швидкої ліквідності майже в 3 рази менше за коефіцієнт поточної ліквідності, то більшою частиною оборотних активів підприємства є товарно-матеріальні запаси, що являються найменш ліквідними. Тобто СТОВ «Колос Деревини» характеризується досить високим рівнем запасів, що не можуть швидко покрити короткострокові зобов'язання. Також це може означати потенційні фінансові проблеми, які роблять підприємство більш вразливим до фінансових викликів.

Занадто низькі значення коефіцієнту абсолютної ліквідності свідчать про неможливе негайне погашення короткострокової заборгованості та неефективне управління дебіторською заборгованістю.

В якості джерел формування оборотного капіталу задіюються власні кошти й позикові. В таблиці 2.9 представлені показники, за допомогою яких характеризують частку участі в процесі формування оборотного капіталу СТОВ «Колос Деревини» власних коштів.

Власні оборотні кошти підприємств відображають, яка частина власних оборотних активів залишається доступною для операційної діяльності

підприємства після покриття його поточних зобов'язань. За досліджуваний період у СТОВ «Колос Деревини» спостерігається зменшення суми власних оборотних коштів на 46,8%, що є негативною тенденцією.

Таблиця 2.9

Показники визначення частки участі власних коштів у формуванні оборотного капіталу СТОВ «Колос Деревини»

Показник	Оптимальне значення	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. у % до 2021 р.
Власні оборотні кошти, тис. грн	-	12130,7	6800,7	6453,9	53,20
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	> 0,1	0,56	0,35	0,30	53,57
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними засобами	> 0,5	0,85	0,65	0,46	54,12
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	> 0,4	1,14	1,60	1,24	108,77

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

Аналіз динаміки коефіцієнтів у таблиці 2.9 за 2021-2023 рр. виявив, що коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами зменшується на 46,43%, проте його значення 0,3–0,56 характеризує підприємство як платоспроможне. Проте стрімке зниження рівня даного показника й поступового його наближення до нижньої межі свідчить про рух до втрати підприємством можливостей проведення незалежної фінансової політики.

Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними засобами зменшився на 45,88% і в 2023 році опустився нижче оптимального значення, відповідно, запаси неповністю забезпечені власними оборотними засобами.

Показник коефіцієнту маневреності власного капіталу коливається по роках і зріс на 8,77%. Це означає, що підприємство може відносно вільно маневрувати дещо більшою частиною таких коштів для покриття поточних потреб і зростання його фінансової гнучкості. Такий стан сприяє більш

швидкому реагуванню на зміну ринкового середовища та ефективнішому управлінню підприємства своїми ресурсами.

Оскільки капітал являє собою сукупність усіх фінансових ресурсів, від яких залежить формування активів підприємства й забезпечення його господарської діяльності, то можна сказати, що стан капіталу є характеристикою фінансового стану підприємства, а саме забезпечення стабільності діяльності з позиції довгостроковості.

Рівень фінансової стійкості визначають ефективністю формування, розподілу та використання фінансових ресурсів підприємства. Фінансова стійкість являється характеристикою результатів операційної, інвестиційної і фінансової діяльності, її показники надають необхідну інформацію для інвесторів, відображають здатність підприємств відповідати за своїми зобов'язаннями й нарощувати економічний потенціал.

Для аналізування фінансової стійкості СТОВ «Колос Деревини» розраховані: коефіцієнт концентрації власного та позикового капіталу, коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Показники оцінки фінансової стійкості СТОВ «Колос Деревини»

Показник	Норма- тив	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. у % до 2021 р.
Коефіцієнт фінансової незалежності	> 0,5	0,45	0,20	0,21	46,67
Коефіцієнт фінансової стійкості	> 1,0	0,59	0,41	0,39	66,10
Коефіцієнт фінансового левериджу	< 1,0	1,22	4,08	3,67	300,82
Коефіцієнт маневреності власних коштів	> 1,0	0,01	0,10	0,01	100,0

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

Коефіцієнт автономії протягом розглянутого періоду знизився з 0,45 в 2021 році до 0,21 в 2023 році, що є меншим за нормативне значення. Оскільки даний

показник показує частку власного капіталу в сумі майна активу балансу, то така тенденція свідчить про її зменшення при зростанні вартості майна активу. Таким чином, коефіцієнт фінансової залежності відповідно буде становити 2,22-4,76 при рекомендованому значенні менше 2. Даний показник виявляє, в скільки разів рентабельність активів є меншою за рентабельність власного капіталу. В досліджуваному підприємстві рентабельність активів знижується.

Коефіцієнт фінансової стійкості є індикатором здатності підприємств залишатися платоспроможними в довгостроковій перспективі. Низьке значення коефіцієнта фінансової стійкості свідчить про ведення підприємством виробничої діяльності переважно за рахунок залучених ресурсів, а його зменшення – про втрату можливостей для покриття боргів [30, 31].

Коефіцієнт фінансового левериджу вказує на рівень залежності підприємства від кредиторів, а його зростання - на збільшення фінансових ризиків. При нормативі менше 1 за весь період значення даного коефіцієнта, коливаючись по роках, було більшим і зросло більш ніж у 3 рази. Тобто, це також є підтвердженням суттєвої залежності від залучених коштів, і для погашення зобов'язань підприємству доводиться використовувати позики. Коефіцієнт фінансового левериджу допомагає визначити, наскільки підприємство являється фінансово стабільним. У 2021 р. на 1 грн власних коштів СТОВ «Колос Деревини» припадали 1,22 грн позикових, а в 2023 році – вже 3,67 грн. Отже, в підприємства прослідковується виникнення дефіциту коштів, що може привести до проблем із отриманням нових кредитів. Керівництву потрібно терміново звернути увагу на значні зміни цього показника.

Задля забезпечення гнучкості в використанні власних коштів підприємства коефіцієнт їхньої маневреності повинен бути високим, але в СТОВ «Колос Деревини» даний показник є критично низьким. Тобто підприємство майже не вкладає власні кошти в свої оборотні активи.

Задля характеристики оборотності капіталу підприємства використовують коефіцієнти оборотності та тривалість обороту. На коефіцієнти впливає сума виручки від реалізації і розмір капіталу. Якщо вдається досягти більш швидкої

оборотності оборотних засобів, то потреба в них зменшиться, завдяки чому можна вивільнити певну їхню частину для використання підприємством у іншому напрямку. В результаті зменшаться потреби в наявності певних запасів палива, сировини, матеріалів тощо. До того ж вивільняється певний обсяг грошових ресурсів, що дозволяє покращити фінансовий стан, підвищити платоспроможність підприємства.

Розраховані показники оборотності СТОВ «Колос Деревини» за 2021–2023 роки представлені в наступних таблицях.

Таблиця 2.11

Коефіцієнти оборотності капіталу СТОВ «Колос Деревини»

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. у % до 2021 р.
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,06	1,32	0,72	67,93
Коефіцієнт оборотності сукупних активів	0,48	0,26	0,15	31,25
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,52	0,29	0,18	34,62
Коефіцієнт оборотності запасів	0,25	0,37	0,13	52,00
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	1,76	0,77	0,60	34,09

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

За аналізом даних таблиці 2.11 виявлено, що всі показники зменшуються в 2023 р. по відношенню до 2021 р. Проте коефіцієнти оборотності власного капіталу й оборотності запасів показують коливання по роках, а не стабільну динаміку.

За аналізований період коефіцієнт оборотності власного капіталу, який показує швидкість обігу власних коштів, зменшився на 32,07%, що є негативним, до того ж низькі значення коефіцієнта означають бездіяльність даних коштів, відповідно підприємству потрібно шукати інші напрямки вкладання власного капіталу. Проте його зменшення також означає погіршення ефективності

вкладення фінансових ресурсів СТОВ «Колос Деревини» в формування власних активів.

У 2021 році коефіцієнт оборотності активів мав найбільше значення, але був дуже низьким, менше 1. Такі значення показника характеризують низький рівень ефективності використання всіх ресурсів підприємства, незважаючи на джерела їхнього створення. До того ж суттєве зниження даного показника свідчить про погіршення цього рівня.

Зменшення коефіцієнта оборотності запасів на 48% свідчить про суттєве зменшення виручки від реалізації продукції унаслідок складної економічної ситуації, а також можливе зменшення попиту на продукцію досліджуваного підприємства.

Значне зменшення спостерігається коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості. Найвище значення його було в 2021 році 1,76, що є дуже низьким. Негативні зміни коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості свідчать про уповільнення погашення боргів перед підприємством, що вказує на наявність проблем із дисципліною в оплатах клієнтами чи неефективного менеджменту процесами стягнення таких боргів. Оскільки показник у наступних роках менше 1, це пояснює ситуацію з незначною сумою в підприємства готівки та необхідність упровадження заходів щодо прискорення повернення коштів. Можливо, окрім погіршення платіжної дисципліни клієнтами, фізично зросла кількість клієнтів, які погашають свої борги невчасно, а можливо в підприємстві не налагоджене ефективне управління всіма процесами стягнення дебіторської заборгованості. Наприклад, затримки при виставленні рахунків або відсутність своєчасного виставлення претензій до боржників можуть бути причинами такої ситуації. Отже для покращення ситуації необхідно посилити контроль за розрахунками з клієнтами, своєчасно виставляти претензії на погашення боргів, переглянути та оптимізувати умови контрактів із покупцями, активізувати стягнення для прискорення погашення заборгованостей.

Враховуючи попередньо розраховані показники, можна передбачити погіршення ситуації із показниками тривалості обороту коштів (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Періоди оборотності капіталу СТОВ «Колос Деревини»

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. у % до 2021 р.
Період оборотності власного капіталу	339,62	272,73	500,0	147,22
Період оборотності сукупних активів	750,0	1384,62	2400,0	320,0
Період оборотності оборотних активів	692,31	1241,38	2000,0	288,89
Період оборотності запасів	1440,0	972,97	2769,23	192,31
Період оборотності дебіторської заборгованості	204,55	467,53	600,0	293,33

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

В 2023 році по всіх розрахованих показниках спостерігається найбільша тривалість обороту, яка перевищує річний період. За 2021-2023 роки періоди оборотності збільшуються, що є негативним явищем. Оскільки капітал обертається повільно, генерування виручки відбувається довго, що погано впливає на всі процеси діяльності. Суттєве зростання й так занадто високих значень свідчить про зниження ефективності системи управління капіталом підприємства.

Таблиця 2.13

Строки погашення заборгованості в СТОВ «Колос Деревини»

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. у % до 2021 р.
Період інкасації	204,90	465,44	605,36	295,44
Тривалість виробничого циклу	1439,61	984,59	2705,51	187,93
Тривалість операційного циклу	1644,51	1450,03	3310,87	201,33

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

Завдяки періоду інкасації оцінюється швидкість підприємства отримувати кошти від покупців. Чим цей період менший, тим швидше підприємство повертає гроші та покращує свою ліквідність.

Виходячи з даних таблиці 2.13, констатуємо суттєве збільшення строків погашення дебіторської заборгованості та тривалості виробничого й операційного циклу.

Довгий період інкасації свідчить про занадто м'яку кредитну політику в СТОВ «Колос Деревини». Період виробничого циклу показує, як швидко виробничі запаси підприємства перетворюються в готову продукцію. Оскільки дебіторська заборгованість стала погашатися повільніше, то можна говорити про накопичення проблем у підприємства при управлінні оборотним капіталом.

Задля покращення ситуації СТОВ «Колос Деревини» потрібно звернути увагу на оптимізацію виробничого процесу та підвищити ефективність управління дебіторською заборгованістю. При зниженні періоду погашення дебіторської заборгованості відбудеться зниження тривалості операційного процесу. Для скорочення періоду інкасації підприємству необхідно більш критично підбирати потенційних споживачів і визначати зручні умови оплати, які передбачати в контрактах.

Збільшення періоду конвертації сировини в готову продукцію свідчить про зниження ефективності виробничого процесу. Значення показника тривалості виробничого циклу є занадто високим, відповідно підприємству необхідно вишукувати можливості щодо його зниження. Проведення спостережень за виробничим процесом із фіксацією втрат часу дозволить виявити слабкі ланки, усунення проблем яких буде сприяти підвищенню даного показника. Також для підвищення показника можна здійснити оптимізацію обсягів і структури запасів, що дозволить вивільнити додаткові кошти.

За період 2021-2023 рр. величина дебіторської заборгованості СТОВ «Колос Деревини» суттєво перевищувала величину кредиторської заборгованості (табл. 2.14). Це є ще одним підтвердженням, що підприємство вибудовувало не вигідні для себе економічні відносини, маючи менше кредитних коштів, аніж наданих.

Майже незмінне значення показника співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості за досліджуваний період можна розглядати як

негативний фактор, що потребує в майбутньому здійснення змін задля покращення фінансової ситуації у підприємстві.

Таблиця 2.14

**Співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості
СТОВ «Колос Деревини»**

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. у % до 2021 р.
Дебіторська заборгованість, тис. грн	6439,6	7268,5	6310,2	97,99
Кредиторська заборгованість, тис. грн	1293,5	1298,9	1243,7	89,25
Співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості	0,20	0,18	0,20	100,0

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

Після проведеного аналізу попередніх таблиць можна зробити певні висновки:

1. Зменшення коефіцієнту оборотності активів негативно характеризує ефективність використання ресурсів підприємством.

2. Зниження коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості свідчить про зменшення комерційного кредиту, наданого підприємством, уповільнення сплати заборгованості підприємству та збільшення продажу в кредит.

3. Зростання строків погашення дебіторської заборгованості негативно оцінює наявний стан у підприємстві.

4. Зниження коефіцієнту оборотності власного капіталу означає уповільнення кругообігу та погіршення стану використання основних засобів.

У подальшому дослідженні здійснимо розрахунки та оцінювання ефективності використання капіталу підприємством (таблиці 2.15, 2.16).

За даними таблиці 2.15 визначено: вартість основних засобів збільшилась на 59,86%, первісна вартість – на 56% при зменшенні вартості на 1 га сільськогосподарських угідь – на 15,56%. Це означає, що в підприємстві оновлюють основні засоби та збільшують їхню кількість, проте меншими темпами, ніж розширюють площу господарства. Коефіцієнти зносу та

придатності також виявляють позитивну тенденцію, хоча сума зносу зросла на 10,82%, а коефіцієнт придатності зріс на 2,17%.

Таблиця 2.15

**Ефективність використання основних засобів і оборотних активів у
СТОВ «Колос Деревини»**

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. у % до 2021 р.
Вартість основних засобів, тис. грн	1871,4	1949,6	2991,6	159,86
первісна вартість основних засобів, тис. грн	2031,3	2144,8	3168,8	156,0
знос основних засобів, тис. грн	159,9	195,2	177,2	110,82
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,08	0,09	0,06	75,0
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,92	0,91	0,94	102,17
Вартість основних засобів на 1 га сільськогосподарських угідь, грн	904,06	940,47	763,36	84,44
Капіталоозброєність, тис. грн	103,97	102,61	186,98	179,84
Капіталовіддача (за доходом)	6,05	2,88	1,25	20,66
Вартість оборотних активів, тис. грн	21811,5	19641,7	21348,4	97,88
коефіцієнт оборотності оборотних засобів	0,52	0,29	0,18	34,62
тривалість одного обороту, дні	692,31	1241,38	2000,0	288,89
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	6339,6	-910,4	962,1	15,18
Норма прибутку (збитку), %	26,77	-4,22	3,95	X

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

Оскільки вартість основних засобів зросла більш швидкими темпами за збільшення кількості працюючих, то показник капіталоозброєності в підприємстві зріс на 79,84%, проте суттєве зменшення доходів привело до різкого зменшення показника капіталовіддачі за доходом - на 79,34%.

Ситуація з оборотними активами показує погіршення стану їхнього використання. При зменшенні вартості на 2,12% коефіцієнт оборотності зменшився на 65,38%, а тривалість обороту зросла в 2,89 раза. Це є суттєвим погіршенням для підприємства.

Отримана сума чистого прибутку підприємства коливається по роках, має спадну тенденцію, а в 2022 році навіть отримані збитки, що є негативним результатом діяльності.

За показниками рентабельності можна більш повно, ніж за сумою прибутку, охарактеризувати результати господарювання, тому що їхня величина є відображенням співвідношення ефекту та вкладеного капіталу чи спожитих ресурсів. Ці показники використовуються як для оцінення господарської діяльності підприємств, так і в якості інструменту інвестиційної політики й ціноутворення.

Найвищі показники рентабельності спостерігаються в 2021 році. Після різкого їхнього погіршення в 2022 році відбувається зростання, що свідчить про певне налагодження всіх організаційно-економічних процесів у СТОВ «Колос Деревини» (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Показники рентабельності СТОВ «Колос Деревини»

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. від 2021 р., +/-
Рентабельність активів	26,77	-4,22	3,95	-22,82
Рентабельність необоротних активів	338,76	-46,70	32,16	-306,60
Рентабельність оборотних активів	29,07	-4,64	4,51	-24,56
Рентабельність власного капіталу	59,43	-21,42	18,46	-40,97
Рентабельність продукції	208,04	47,78	95,21	-112,83

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

Коефіцієнт рентабельності активів зменшився на 22,82 відсоткових пункти, що свідчить про зниження показників ефективності використання активів підприємства, від яких залежить генерація його прибутку. Даний показник часто привертає увагу інвесторів, оскільки за його допомогою можна оцінювати ефективність усієї діяльності підприємств.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу виявляє, що в 2023 році на 1 гривню задіяних у діяльність власних коштів підприємства було згенеровано

18,46 коп. прибутку, в 2021 році – 59,43 коп., а в 2022 році – 21,42 коп. отримано збитку. Даний показник насамперед цікавий власникам підприємств, оскільки за його допомогою визначається сума доходів для них. Отже, чим він більший, тим вища ринкова ціна акцій, що створює сприятливі умови для залучення додаткового капіталу з розширенням можливостей подальшого розвитку підприємств.

Розраховані показники рентабельності активів є меншими за показники рентабельності власного капіталу СТОВ «Колос Деревини», відповідно, можна говорити про наявність дії фінансового левериджу. Тобто, у підприємстві для здійснення господарської діяльності залучають позиковий капітал і за його рахунок підвищують ефективність використання власного.

Показник рентабельності необоротних активів за досліджуваний період стрімко знижується з 338,76% у 2021 році до 32,16% у 2023 році, а в 2022 році взагалі є негативним через отримані підприємством збитки. Значення даного показника свідчить про ефективність використання необоротних активів задля отримання прибутку. Відповідно, низька рентабельність вказує на неефективність використання таких активів або нераціональне та недоцільне вкладення підприємством коштів у активи, які не здатні приносити достатньо доходу. Проте, висока рентабельність у 338,76% показує, що підприємство може досить ефективно використовувати свої необоротні активи, тобто отримувати до 3,39 грн чистого прибутку на кожную гривню, яку вкладають у оборотні активи. Тому керівництву необхідно переглянути всі можливості щодо покращення ситуації.

Рентабельність оборотних активів є показником ефективності використання підприємствами оборотних коштів, завдяки якому визначається, скільки генерується прибутку кожною гривнею оборотних активів. У СТОВ «Колос Деревини» в 2021 році даний показник становив 29,07%, а в наступних роках він зазнає стрімкого спаду на 24,56 відсоткових пункти, до 4,51% в 2023 році. В 2022 році показник збитковий як і інші показники, які залежать від отриманого підприємством збитку. Позитивні значення показника

рентабельності оборотних активів свідчать про ефективне управління підприємством оборотними коштами та його здатність генерувати прибутки. Отже, в 2023 році на 1 гривню, яка вкладена СТОВ «Колос Деревини» в оборотні активи, припадає 4,51 коп. чистого прибутку проти 29,07 коп. у 2021 році. За допомогою даного показника оцінюють ефективність використання оборотних активів підприємства в забезпеченні річного прибутку. Тобто, аналізуючи рентабельності оборотних активів можна виявити, наскільки добре підприємство управляє своїми грошовими коштами, запасами й дебіторською заборгованістю.

Зміни в значеннях коефіцієнту рентабельності продукції також указують на більш швидкі темпи зменшення обсягу прибутку від її реалізації, який генерується кожною гривнею проданої продукції, ніж темпи зниження собівартості. Даний показник характеризує ефективність діяльності підприємств, завдяки якому визначається прибутковість виробництва й реалізації продукції. У СТОВ «Колос Деревини» в 2021 році кожна витрачена на виробництво продукції гривня генерує 2,08 грн прибутку, а в 2023 році – лише 95,21 коп. Рентабельність дає змогу оцінювати, наскільки виробництво є прибутковим, порівнювати ефективність виробництва різних видів продукції, характеризувати загальний фінансовий стан підприємств і їхні позиції на ринку, демонструючи економічну вигоду від здійсненої господарської діяльності.

Висновки до розділу 2

Досліджуване підприємство СТОВ «Колос Деревини» розташоване в Чернігівській області Городнянського району в с. Деревини. Основною метою його діяльності являється виробництво, переробка й реалізація сільськогосподарської продукції.

Доходи СТОВ «Колос Деревини» в 2023 році зменшились у порівнянні з 2021 роком на 66,83%. При цьому витрати зменшилися майже в 1,78 раза, що мало негативний вплив на величину прибутку, яка зменшилася більше ніж у 6,58 раза. Це відбулося внаслідок більш швидких темпів зменшення доходів

порівняно з витратами, а 2022 рік взагалі був збитковим. Загальні негативні зміни привели до зниження рентабельності діяльності.

Переважаючою складовою пасиву балансу підприємства є залучений капітал. При цьому спостерігається його зростання в динаміці з 54,95% у 2021 році до 78,58% у 2023 році. Збільшення суми короткострокових зобов'язань погіршує фінансову стійкість і платоспроможність підприємств. Такі негативні зміни вказують на фінансову залежність підприємств від зовнішніх джерел фінансування. Прослідковується політика підприємства до залучення довготермінових кредитів і позикових коштів у якості джерел фінансування. Відповідно це приводить до ситуації, коли підприємство має не погашені у відповідний термін кредити та позики.

В СТОВ «Колос Деревини» виробничі оборотні фонди переважають у порівнянні з фондами обігу.

Коефіцієнти ліквідності для СТОВ «Колос Деревини» знаходяться в межах нормативних значень, що свідчить про наявність у підприємства достатніх обсягів вільних ресурсів, сформованих власними коштами. Але суттєве перевищення оборотних активів над короткостроковими зобов'язаннями теж є небажаним, оскільки в цьому проявляється нераціональне вкладення підприємством власних коштів і підтверджується неефективність їхнього використання.

Коефіцієнт автономії протягом розглянутого періоду знизився та є меншим за нормативне значення. Це свідчить про зменшення частки власного капіталу в сумі майна активу балансу при зростанні вартості майна активу та зниженні рентабельності активів. Низьке значення коефіцієнта фінансової стійкості свідчить про ведення підприємством виробничої діяльності переважно за рахунок залучених ресурсів, а його зменшення – про втрату можливостей для покриття боргів. Коефіцієнт фінансового левериджу вказує на рівень залежності підприємства від кредиторів, а його зростання - на збільшення фінансових ризиків, а для погашення зобов'язань підприємству доводиться використовувати позики.

Розділ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ

3.1. Регресійний аналіз впливу основних складових капіталу на дохід підприємства

За допомогою регресійного аналізу можна визначати вид і характер залежності між різними змінними, завдяки яким характеризуються економічні процеси, здійснювати кількісне оцінювання параметрів, завдяки яким характеризуються залежність і їхня статистична стійкість. Використовуючи отримані результати можна аргументувати висновки відповідно щодо стану економічних процесів на сьогоднішній день, а також і їхній розвиток у перспективі.

Сутність регресійного аналізу можна розглядати в визначенні деякої величини, яка представлена в вигляді функції від змінних (якихось незалежних факторів), у кількісному оцінюванні та моделюванні зв'язків між залежною змінною й незалежними. Переважно таку функцію визначають як лінійну відносно конкретних параметрів. Даний статистичний метод дозволяє вивчити міру впливу змін у незалежних змінних на залежну та передбачити на основі їхніх відомих значень майбутнє значення залежної змінної.

Рівняння чи система рівнянь, які відображають функціональне співвідношення між змінними та показують форму зв'язку й внесок кожної незалежної змінної є регресійною моделлю.

Основною метою прогнозування є використання такої моделі для розрахування очікуваних значень залежної змінної, застосовуючи задані значення незалежних.

Застосовують регресійну модель у бізнесі для прогнозування продажів і аналізі впливу маркетингових кампаній; у економіці – для аналізу впливу інфляції на ціни чи прогнозування фондових цін; у науці – для досліджень взаємозв'язку між різними факторами.

Систему нормальних рівнянь можна представити в вигляді:

$$a n + b \sum X = \sum Y \quad (3.1)$$

$$a \sum X + b \sum X^2 = \sum Y X \quad (3.2)$$

У якості параметрів моделі використані:

Y – дохід (виручка), млн грн;

X – вартість капіталу, млн грн.

Таблиця 3.1

Вихідні дані для розрахунку

X	Y	X ²	Y ²	XU
10,668	11,314	113,806	128,007	120,698
4,250	5,622	18,063	31,607	23,894
5,212	3,753	27,165	14,085	19,561
20,130	20,689	159,034	173,699	164,153

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

Для даних підприємства (табл. 3.1) система рівнянь буде мати вигляд:

$$3a + 20,130b = 20,689$$

$$20,130a + 159,034b = 164,153$$

$$b = 1,0571, a = -0,1968$$

$$\text{Рівняння регресії: } y = 1,0571x - 0,1968$$

Параметри рівняння регресії визначають за методом найменших квадратів

[1].

$$\bar{X} = \sum X_i : n = 20,130 : 3 = 6,710$$

$$\bar{Y} = \sum Y_i : n = 20,689 : 3 = 6,896$$

$$\bar{XU} = \sum X_i Y_i : n = 164,153 : 3 = 54,718$$

Вибіркові дисперсії:

$$S^2(X) = \sum X_i^2 : n - \bar{X}^2 = 159,034 : 3 - 6,710^2 = 7,987$$

$$S^2(Y) = \sum Y_i^2 : n - \bar{Y}^2 = 173,699 : 3 - 6,896^2 = 10,345$$

Середньоквадратичне відхилення:

$$S(X) = \sqrt{S^2(X)} = 2,826$$

$$S(Y) = \sqrt{S^2(Y)} = 3,216$$

Для економічної інтерпретації результатів регресійного аналізу здійснюємо розраховування показника тісноти зв'язку, а саме вибіркового лінійного коефіцієнта кореляції за формулою:

$$r_{xy} = (\overline{XY} - \bar{X} \bar{Y}) : (S(X) S(Y)) = (54,718 - 6,710 \times 6,896) : (2,826 \times 3,216) = 0,929$$

Зв'язок між величиною функції і незалежними змінними, тобто коефіцієнт кореляції показує ступінь тісноти зв'язків між певними досліджуваними ознаками. Значення лінійного коефіцієнту кореляції може бути в межах -1 - +1. Зв'язки між різними ознаками можуть бути слабкими чи сильними. Всі критерії можна оцінити за шкалою Чеддока: зв'язок відсутній - 0; зв'язок слабкий - 0,1 – 0,29; зв'язок помірний - 0,3 – 0,49; зв'язок значний - 0,5 – 0,69; зв'язок сильний - 0,7 – 0,89; зв'язок дуже сильний - 0,9 – 0,99; зв'язок функціональний - 1.

У досліджуваній ситуації зв'язок ознаки Y і фактору X дуже сильний.

Лінійне рівняння регресії буде мати вигляд:

$$Y_x = r_{xy} \frac{X - \bar{X}}{S(X)} S(Y) + \bar{Y} = 0,929 \frac{X - 6,710}{2,826} 3,216 + 6,896 = 1,0572X - 0,1978$$

Коефіцієнт $b = 1,0572$ виявляє середні зміни в результативному показникові (в одиницях вимірювання Y) із зростанням або зниженням величин фактору X на 1 одиницю його вимірювання. В досліджуваному підприємстві зі зростанням на 1 одиницю вартості капіталу дохід змінюється в середньому на 1,0572. Тобто, при збільшенні вартості капіталу на 1 тис. грн СТОВ «Колос Деревини» отримає приблизно на 1,057 тис. грн більше доходу. Коефіцієнт $a = 0,1978$ формально показує прогнозований рівень показника Y, проте тільки тоді, коли $X = 0$ наближується до вибірових значень. При знаходженні $X = 0$ далеко від вибірових значень фактора X буквальна інтерпретація може провокувати неправильні результати, і навіть тоді, як лінія регресії достатньо точно описує значення вибірки, немає гарантій, що таке ж буде при екстраполяції уліво або вправо.

Підставляючи до рівняння регресії відповідні значення фактора X , можна визначати передбачені для кожного спостереження значення результативного показника $Y(X)$.

Коефіцієнти регресії непотрібно використовувати для безпосереднього оцінювання впливів факторів на результативні ознаки при наявності відмінності одиниць вимірювання для результативного показника Y і для факторної ознаки X . У такому випадку обчислюються коефіцієнти еластичності й бета-коефіцієнти.

За допомогою середнього коефіцієнта еластичності E визначають середні зміни в відсотках результатів від їхньої середньої величини, якщо фактор X зміниться на 1% від його середнього значення.

Коефіцієнт еластичності знаходять за формулою:

$$E = bX : Y = 1,0572 \times 6,710 : 6,896 = 1,0287$$

Коефіцієнт еластичності є більше за 1. Отже, зміна вартості капіталу на 1% призведе до зміни доходів підприємства на 1,0287%.

За допомогою бета-коефіцієнта визначають частину величини середнього квадратичного відхилення результативної ознаки, на яку в середньому зміниться її значення, якщо факторна ознака зміниться на величину свого середньоквадратичного відхилення, а значення інших незалежних змінних будуть фіксованими на постійному рівні:

$$\beta = b_1 S(X) : S(Y) = 1,0572 \times 2,826 : 3,216 = 0,9290$$

Тобто, збільшення вартості капіталу на величину її середньоквадратичного відхилення призведе до зростання середнього значення доходу підприємства на 0,9290 його середньоквадратичного відхилення.

$$Y(X_1) = 1,0572X_1 - 0,1978 = 1,0572 \times 10,668 - 0,1978 = 11,080$$

$$(Y - Y_{X_1}) : Y = (11,314 - 11,080) : 11,314 = 0,021$$

$$(Y - Y_{X_1})^2 = (11,314 - 11,080)^2 = 0,055$$

$$(Y - \bar{Y})^2 = (11,314 - 6,896)^2 = 19,519$$

$$(X - \bar{X})^2 = (10,668 - 6,710)^2 = 15,666$$

Вихідні дані для розрахунку

X	Y	Y(X)	(Y-Y _x):Y	(Y-Y _x) ²	(Y-ȳ) ²	(X- X) ²
10,668	11,314	11,080	0,021	0,055	19,519	15,666
4,250	5,622	4,295	0,236	1,761	1,623	6,052
5,212	3,753	5,312	-0,415	2,431	9,879	2,244
10,678	20,689	20,687	-0,158	4,247	31,021	23,962

Джерело: складене автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

Якість рівняння регресії можна оцінювати, розраховуючи помилку абсолютної апроксимації, а саме середнього відхилення розрахованих значень від фактичних:

$$A = \frac{\sum |y_i - y_x| : y_i}{n} 100\% = 0,158 : 3 \times 100\% = 5,27\%$$

Отримана помилка є суттєво меншою за 15%, тому дане рівняння доцільно розглядати в якості регресії.

Завдання дисперсійного аналізу відображає аналізування дисперсії залежною змінною:

$$\sum (y_i - y_{cp})^2 = \sum (y(x) - y_{cp})^2 + \sum (y - y(x))^2 \quad (3.3)$$

де $\sum (y_i - y_{cp})^2$ – загальна сума квадратів усіх відхилень;

$\sum (y(x) - y_{cp})^2$ – сума квадратів тих відхилень, які зумовлені регресією;

$\sum (y - y(x))^2$ – остаточно розрахована сума квадратів відхилень.

Теоретично кореляційне співвідношення лінійного зв'язку повинно дорівнювати коефіцієнту кореляції r_{xy} . Тіснота зв'язку для будь-яких форм залежності визначається з застосуванням множинного коефіцієнта кореляції:

$$R = \sqrt{1 - \frac{\sum (y_i - y_x)^2}{\sum (y_i - \bar{y})^2}} = \sqrt{1 - \frac{4,247}{31,021}} = 0,9290$$

Даний коефіцієнт R являється універсальним через відображення тісноти зв'язку та точності моделі, а також через використання при будь-якій формі зв'язку змінних. При формуванні однофакторної кореляційної моделі такий коефіцієнт множинної кореляції прирівнюють до коефіцієнта парної кореляції r_{xy} .

Коефіцієнт детермінації вказує, яка частка варіації результативної ознаки пояснюється варіацією факторної ознаки. Переважно при інтерпретації коефіцієнту детермінації, його відображають у відсотках.

$$R^2 = 0,8630$$

У даному дослідженні в 86,30% випадків зміни вартості капіталу можуть призвести до зміни доходу. Це ще одне підтвердження високої точності підбору рівняння регресії. Відповідно 13,70% змін доходу СТОВ «Колос Деревини» пояснюються іншими факторами, які не були враховані в розглянутій моделі.

Для аналізування точності визначень оцінювання коефіцієнтів регресії визначають незміщений коефіцієнт дисперсії збурень:

$$S^2y = \frac{\sum(Y_i - Y_x)^2}{n - m - 1} = \frac{4,247}{3 - 1 - 1} = 4,247$$

$$S_y = \sqrt{S^2y} = \sqrt{4,247} = 2,061$$

$S_y = 2,061$ - стандартна помилка оцінювання, тобто стандартна помилка регресії.

$$S_a = S_y \frac{\sqrt{\sum X^2}}{n S(x)} = 2,061 \frac{\sqrt{159,034}}{3 \times 2,826} = 3,066$$

S_a - стандартне відхилення випадкової величини a .

$$S_b = \frac{S_y}{\sqrt{n} S(x)} = \frac{2,061}{\sqrt{3} \times 2,826} = 0,708$$

S_b - стандартне відхилення випадкової величини b .

При прогнозуванні залежної змінної результативної ознаки потрібно розрахувати прогнозні значення всіх тих факторів, які включені в модель: ($a + bx_p \pm \varepsilon$)

$$X_p = 6,710 \times 10\% = 0,671$$

Проведемо розрахунки меж інтервалів, у яких будуть зосереджені 95% можливих значень ознаки Y при необмеженій великій кількості спостережень і $X_p = 0,671$.

$$\varepsilon = t_{\text{табл}} S_y \sqrt{\frac{1}{n} + \frac{(x - X_p)^2}{(X_i - x)^2}} = 3,182 \times 2,061 \sqrt{\frac{1}{3} + \frac{(6,710 - 0,671)^2}{23,962}} = 8,932$$

$$1,0572 \times 0,671 \pm 8,932 - 0,1978 \rightarrow (-8,420; 9,444)$$

Можна гарантувати, що значення ознаки Y при необмеженій кількості спостережень не буде знаходитись поза межами знайдених інтервалів із імовірністю на 95%.

Для оцінювання статистичної значущості всіх коефіцієнтів регресії і кореляції розраховують t -критерій Стюдента й довірчі інтервали для кожного з показників. Можна перевірити гіпотезу H_0 про дорівнювання окремих коефіцієнтів регресії нулю тільки при рівні значимості $\alpha = 0,05$.

$$t_{\text{крит}}(n-m-1; \alpha/2) = t_{\text{крит}}(1; 0,025) = 3,182$$

$$t_b = b : S_b = 1,0572 : 0,708 = 1,493$$

Оскільки $1,493 < 3,182$, то статистична значущість розрахованого коефіцієнта регресії b не підтверджується (приймаємо гіпотезу про дорівнювання нулю цього коефіцієнта).

$$t_a = a : S_a = -0,1978 : 3,066 = -0,065$$

Оскільки $-0,065 < 3,182$, то статистична значимість розрахованого коефіцієнта регресії a не підтверджується, також приймаємо гіпотезу про дорівнювання нулю цього коефіцієнта.

Визначаємо довірчі інтервали коефіцієнтів регресії із надійністю 95%, які будуть такими: $(b - t_{\text{крит}} S_b; b + t_{\text{крит}} S_b)$, $(a - t_{\text{крит}} S_a; a + t_{\text{крит}} S_a)$

Критерій b :

$$(1,0572 - 3,182 \times 0,708; 1,0572 + 3,182 \times 0,708) \rightarrow (-1,1957; 3,3101)$$

З імовірністю 95% можна стверджувати, що величина даного параметра буде знаходитися в знайденому інтервалі.

Критерій a :

$$(-0,1978 - 3,182 \times 3,066; -0,1978 + 3,182 \times 3,066) \rightarrow (-9,9538; 9,5582)$$

З імовірністю в 95% можна стверджувати, що величини даного параметра будуть розташовуватися в знайденому інтервалі.

Отже, результати проведених розрахунків дозволяють зробити наступні висновки.

Всі коефіцієнти регресії у даному дослідженні схильні до коливань у розрахованих за обсягом вибірках, тому їх треба перевіряти на істотність при

лінійних зв'язках. Відповідно був застосований t-критерій Стюдента з граничним значенням 3,182 з ймовірністю $P = 0,95$.

Аналізуючи залежність доходів від вартості капіталу, виявили наявність дуже сильного зв'язку, оскільки коефіцієнт множинної кореляції $R = 0,9290$.

У проведеному дослідженні варіація доходів на 86,30% залежить від варіацій основних складових капіталу й на 13,70% - від неврахованих факторів.

Значенням коефіцієнту рівняння регресії визначається коефіцієнт збільшення змінної ознаки Y при збільшенні фактору X на одиницю по відношенню до середнього. Отже, зі зростанням витрат у підприємстві на необоротні й оборотні активи на 1 тис. грн дохід СТОВ «Колос Деревини» збільшиться на 1057,2 грн.

Коефіцієнтом еластичності відзначають, на скільки відсотків буде змінена в середньому результативна ознака Y при змінах факторної ознаки X на 1%. У проведеному дослідженні аналіз кореляційно-регресійного зв'язку визначив, що при збільшенні вартості необоротних і оборотних активів на 1% відбудеться збільшення доходу СТОВ «Колос Деревини» на 1,0287% відносно середніх значень вибірки, оскільки капітал – це та частина вартості, яка має вплив на доходи.

3.2. Шляхи оптимізації структури капіталу підприємства.

Ефективне використання капіталу разом із його впливом на кінцеві результати господарсько-виробничої діяльності є залежними від характеру руху його складових як авансованої вартості та від фізичного стану цих складових в умовах конкретних підприємств.

Кількісно характер руху різних основних виробничих фондів визначається низкою показників, найважливішим із яких можна відмітити коефіцієнт (швидкість) обороту. Його значення розраховують як відношення загальної річної суми амортизації усіх основних виробничих фондів підприємства до їхньої середньорічної вартості. Зворотній до коефіцієнта обороту показник є періодом обороту.

З розвитком науково-технічного прогресу та впровадженням його результатів у господарсько-виробничі процеси відбувається пришвидшення обігу основних виробничих фондів, відповідно підприємства повинні своєчасно залучати новітні досягнення в свою діяльність. Використання новітньої техніки дозволяє вчасно враховувати й попереджати темпи її морального зношення. Швидкість обороту основних засобів також тенденційно зростає.

До пришвидшення обороту, а, відповідно, й до швидших перетворень авансованого капіталу в спожитий, а саме втілення його в новостворений продукт, призводить і скорочення тривалості виробничих циклів.

На сьогодні особливо актуальними постають проблеми з підвищення ефективності використання капіталу. Важливо чітко розуміти, завдяки чому відбувається вироблення валового продукту та скільки авансованих засобів застосовується для його створення.

При збільшенні вартості більш активних засобів у розрахунках на одиницю вартості пасивних засобів до певного оптимального рівня суттєво підвищується ефективність використання знарядь праці. Отже, кращих результатів досягають підприємства, в яких відбувається своєчасне та якісне технічне переоснащення власних виробництв, використовується нова, більш продуктивніша й економічно вигідна техніка.

Фінансова структура капіталу має суттєвий вплив на умови формування певних фінансових результатів підприємств: рентабельність їхніх активів, рентабельність їхнього власного капіталу, рівень фінансової стійкості й платоспроможності, рівень фінансових ризиків і ефективність фінансового менеджменту. Відповідно структура капіталу являє собою об'єкт дослідження для різних учених-економістів. Зокрема, теорія Міллера-Модільяні та їхня розроблена модель.

У гіпотезі Ф. Модільяні та М. Міллера відзначається, що структура капіталу підприємств не являється впливовою на їхню ринкову вартість. Учені доводили, що при зростанні ринкової вартості боргу саме за рахунок фінансового левериджу відбувається на таку ж суму зменшення вартості капіталізованого

прибутку, однак загальна ринкова вартість підприємств не зазнає змін. Відповідно, приведення структури капіталу підприємств до оптимальної є важливим етапом при стратегічному аналізі їхнього капіталу. Зокрема, це визначення певного раціонального співвідношення між вартістю власних коштів підприємств, які приносять прибуток, і вартістю, інвестованою в залучені грошові кошти, яке дозволить досягати максимальну ефективність діяльності підприємств.

Теоретично й часто застосовують оптимальне співвідношення між власним і позиковим капіталом як 80 : 20, або 4 : 1. Аналізуючи різноманітну економічну інформацію, різні показники та критерії оптимізації структури капіталу, можна здійснювати управління капіталом підприємств більш ефективно.

Дослідження з оптимізації структури капіталу СТОВ «Колос Деревини» здійснювали за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності з використанням механізму фінансового левериджу.

Ефект фінансового левериджу розраховується за наступною формулою (3.4) [46]:

$$E\Phi Л = (1 - C_{\text{ПП}}) * (P_A - \overline{CП}) * \frac{ПК}{ВК}, \quad (3.4)$$

де EФЛ – приріст рентабельності власного капіталу, %;

$C_{\text{ПП}}$ – ставка податку на прибуток; частка;

P_A – валова рентабельність активів, %;

$\overline{CП}$ – середня розрахункова ставка проценту за кредит;

ПК – позиковий капітал, тис. грн;

ВК – власний капітал підприємства, тис. грн;

$(1 - C_{\text{ПП}})$ – податковий коректор;

$(P_A - \overline{CП})$ – диференціал фінансового важеля;

$\frac{ПК}{ВК}$ – коефіцієнт заборгованості (фінансового левериджу).

Результати розрахунку ефекту фінансового левириджу за фінансовою звітністю СТОВ «Колос Деревини» наведені в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Ефект фінансового левириджу в СТОВ «Колос Деревини»

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Власний капітал, тис. грн.	10668,0	4250,3	5212,4
Залучений капітал, тис. грн.	13014,9	17341,0	19127,6
Валові активи, тис. грн.	23682,9	21591,3	24340,0
Валовий прибуток, тис. грн.	7439,1	1817,6	1773,5
Коефіцієнт фінансового левириджу	1,22	4,08	3,67
Валова рентабельність активів, %	31,41	8,42	7,29
Ставка процента за кредит, %	8,0	8,0	8,0
Диференціал фінансового левириджу, %	23,41	0,42	-0,71
Ставка податку на прибуток, %	-	-	-
Податковий коректор	1	1	1
Ефект фінансового левириджу, %	28,56	1,71	-2,61

Джерело: складено автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

З даних таблиці 3.3 видно, що в 2023 р. в СТОВ «Колос Деревини» ефект фінансового левириджу мав від'ємне значення, відповідно, рівень рентабельності власного капіталу підприємства буде меншим. Негативний вплив також буде спостерігатися й через динамічне зменшення диференціалу фінансового левириджу з 23,41% в 2021 р. до -0,71% в 2023 р.

Для розрахунку коефіцієнта фінансової рентабельності використовують формулу:

$$R_{\text{фін}} = (RA - I) / (D / E) \times (E / A), \quad (3.5)$$

де RA - рентабельність активів, %;

I - ставка відсотка за кредит з урахуванням ризику, %;

D - позиковий капітал, тис. грн;

E - власний капітал, тис. грн;

A - сукупні активи, тис. грн.

Задля пошуку оптимальної структури капіталу проведене прогнозне розрахування коефіцієнта фінансової рентабельності з різними величинами коефіцієнта фінансового левериджу (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

**Прогнозування коефіцієнта фінансової рентабельності в СТОВ
«Колос Деревини»**

Показники	Варіанти				
	1	2	3	4	5
Коефіцієнт фінансового левериджу	0,25	0,50	1,00	1,50	2,00
Рівень рентабельності активів, %	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
Ставка відсотку за кредит без ризику, %	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00
Премія за ризик, %	0,0	0,50	1,00	1,50	2,00
Ставка відсотку за кредит з урахуванням ризику, %	8,00	8,50	9,00	9,50	10,00
Рівень рентабельності фінансових ресурсів (коефіцієнт фінансової рентабельності)	6,40	2,00	0,50	0,13	0,0

Джерело: складено автором за даними СТОВ «Колос Деревини»

За розрахунками виявлено, що найбільшого значення коефіцієнта фінансової рентабельності можна досягнути при коефіцієнті фінансового левериджу 0,25. Відношення власного та позикового капіталу в такому випадку повинне становити 80% : 20%.

Для досягнення СТОВ «Колос Деревини» такої оптимізаційної структури капіталу необхідно зменшувати довгострокові та поточні зобов'язання, зокрема звернути увагу на погашення заборгованості з оплати праці й страхування. В свою чергу це призведе до збільшення питомої ваги власного капіталу та посилення фінансової незалежності підприємства.

3.3. Заходи щодо підвищення ефективності використання капіталу

Ефективне використання капіталу в СТОВ «Колос Деревини» має вагоме значення для покращення фінансового стану підприємства. Особливо це важливо в ситуації із воєнним станом у країні, що неминуче впливає на стан усіх

підприємств. Отже, для підвищення ефективності діяльності досліджуваного підприємства й збільшення ефективності використання його капіталу підприємству необхідно зайнятися впорядкуванням структури своїх оборотних коштів і збільшенням їхньої ліквідної частини за рахунок зменшення сум дебіторської заборгованості.

Також СТОВ «Колос Деревини» необхідно посилювати розрахунково-платіжну дисципліну та постійно контролювати свою кредиторську заборгованість.

Однією з вагомих проблем підприємства є неефективна політика фінансування діяльності, тому важливим заходом виступає розроблення нової такої політики фінансування з чітким обґрунтуванням усіх можливостей ефективного залучення в діяльність власних коштів.

У умовах воєнного стану стає критично важливим питання забезпечення стабільності та виживання підприємств. У таких ситуаціях відбуваються зміни цілей і завдань господарської діяльності, а традиційні підходи управління потребують заміни.

Одним із основних завдань для СТОВ «Колос Деревини» є оптимізація капіталу, опрацювання різних можливостей залучення ресурсів і забезпечення їхнього ефективного використання.

В результаті здійсненого дослідження виявили, що СТОВ «Колос Деревини» має можливості для розвитку. Відповідно, підприємство може бути здатним до розширення своєї виробничої бази, застосовуючи власні кошти й довгострокові кредити.

В найближчій перспективі СТОВ «Колос Деревини» буде змушене здійснювати свою діяльність у умовах нестабільності зовнішнього середовища: військові, економічні та політичні ризики будуть і надалі провокувати невизначеність у середньостроковій і довгостроковій перспективах.

Основним внутрішнім ризиком для досліджуваного підприємства є ризик банкрутства, ступінь якого являється мірою ймовірності настання нездатності

підприємства виконувати власні фінансові зобов'язання й оплату своїх зобов'язань.

Для підвищення ефективності використання підприємством капіталу важливо розробляти систему заходів, які б сприяли досягненню таких цілей. Розроблення такої системи повинне включати в першу чергу стратегічні заходи.

Задля оптимізації управління капіталом необхідно проводити аналізування його структури та перерозподіл коштів на більш прибуткові напрямки. Важливим є використання сучасних інвестиційних інструментів, зокрема впровадження нових технологій, модернізування виробництв, інвестування в розвиток людського капіталу й інноваційні проєкти. При здійсненні стратегічного планування потрібно розробляти довгострокові плани ефективного використання капіталу з визначенням пріоритетних інвестиційних напрямків і прогнозуванням їхньої прибутковості.

Система заходів, які б сприяли підвищенню ефективності використання підприємством капіталу, повинна включати заходи операційного характеру.

Такі заходи повинні передбачати зменшення витрат при здійсненні діяльності. Зокрема, це потребує аналізування та оптимізування операційних витрат і пошуку шляхів щодо підвищення ефективності всіх виробничих процесів. Сприятливими можуть бути заходи, які стосуються підвищення продуктивності праці, а саме інвестування в навчання та розвиток персоналу, створювання умов для підвищення його мотивації і ефективності роботи. Також необхідно впроваджувати ефективну систему управління запасами підприємства. Оптимізування обсягів і структури виробничих запасів задля уникнення їхнього надмірного накопичення й збільшення пов'язаних із цим витрат впливає на ефективність даної системи управління.

Розглядаючи заходи щодо зниження витрат у СТОВ «Колос Деревини», важливо враховувати вплив деяких факторів, зокрема:

- оптимальної величини змінних і постійних витрат підприємства;
- оптимальності структури капіталу підприємства, а саме, власних і позикових коштів;

- необхідного рівня оборотності капіталу, в першу чергу це стосується оборотних коштів;
- відповідного рівня продуктивності праці;
- вдосконаленого управлінського обліку та бюджетування;
- мінімізації різноманітних втрат і непродуктивних витрат тощо.

Змінюючи норми виробітку та розцінки, підприємству вдасться зекономити на заробітній платі персоналу. В такий спосіб проведення організаційно-технічних заходів щодо відповідного переглядання норм виробітку сприятимуть зменшенню собівартості продукції за рахунок зниження частки заробітної плати. Проте, в той же час це дозволить збільшити середню величину заробітної плати робітників.

Інше рішення необхідне при незмінюванності встановлених норм виробітку й розцінок, оскільки суми витрат на заробітну плату персоналу в собівартості одиниці продукції теж будуть незмінними. Тоді, щоб зменшити в собівартості продукції питому вагу цехових і загальногосподарських витрат, треба збільшувати обсяги її виробництва. Таке рішення зі збільшення обсягу виробленої підприємством продукції призведе до зростання його прибутків, але не тільки через вплив на зниження собівартості, а й у результаті виробництва додаткової продукції. Відповідно, збільшення обсягу виробництва продукції дозволяє підприємству за інших рівних умов отримати більші суми прибутку.

Важливими заходами, які допомагають досягти заявленої мети є заходи з контролювання та аналізування. Задля регулярного моніторингу та аналізу необхідно визначитися з системою показників, які будуть застосовуватися при оцінюванні ефективності використання капіталу підприємством, регулярно відстежувати результати та приймати управлінські рішення, які обґрунтовані на основі аналізу одержаних даних. Також важливо впроваджувати ефективну систему фінансового контролю, за допомогою якої можна виявити та запобігти нецільовому використанню всіх видів капіталу підприємства й, відповідно, знизити ризики. Підсумковим заходом для оцінювання ефективності використання капіталу може виступати застосування показників ефективності,

зокрема різних фінансових коефіцієнтів, таких як показники рентабельності капіталу.

Аналізування показників використання основного капіталу в СТОВ «Колос Деревини» свідчить, що ситуація потребує покращення. Необхідного ефекту можна досягнути при нарощуванні підприємством виручки від реалізації продукції або при зниженні собівартості виробленої продукції і збільшенні прибутків. Зменшення середньорічної вартості основних засобів у підприємстві навряд чи є доцільним заходом, оскільки ця складова капіталу є значно меншою за вартість оборотних засобів, які використовуються підприємством.

Проте, можливо в майбутньому підприємству прийдеться розглядати такий варіант вирішення даного питання, оскільки відбувається інтенсивне нарощування основного капіталу. В такому випадку можна використовувати зворотний лізинг, якщо підприємство володіє всім необхідним обладнанням.

Лізингові договори створюють сприятливі умови для покращання ефективності використання основного капіталу й, залежно від об'єктів угоди, укладаються на термін 1 - 5 років.

Також СТОВ «Колос Деревини» були запропоновані деякі заходи, які б дозволили покращити ефективність використання його капіталу:

- посилити ділову та інвестиційну активність підприємства;
- активізувати діяльність щодо повернення заборгованостей;
- збільшити обсяги виробництва й реалізації продукції;
- збільшити продуктивність праці в підприємстві задля зниження собівартості продукції.

Аналізування виявлених проблем приводить до визначення необхідності здійснення наступних кроків:

- пришвидшення оборотності капіталу;
- впровадження систем фінансового планування;
- покращення процесів управління майном;
- оптимізування структури капіталу підприємства;
- посилювання контролю фінансової діяльності.

Для пришвидшення оборотності капіталу можна:

1. скорочувати тривалість циклів виробництва за рахунок їхньої інтенсифікації, зокрема залучаючи нові технології, усе більше механізуючи та автоматизуючи виробничі процеси, особливо в умовах нестачі працівників, підвищуючи рівень продуктивності праці й максимально використовуючи виробничі потужності, матеріальні й трудові ресурси тощо;

2. покращувати організацію матеріально-технічного забезпечення підприємства всіма необхідними матеріальними ресурсами задля безперебійності виробничого процесу й скорочення періоду перебування в запасах капіталу;

3. вдосконалення рівня здійснюваних підприємством маркетингових досліджень, які стосуються більш швидкого просування виробленої продукції до споживачів, із включенням при цьому вивчення ринку, дослідження способів удосконалення продукції і форм її просування до споживачів, удосконалення цінової політики підприємства та організації ефективної реклами тощо [16].

Запропоновані в проведеному дослідженні заходи дадуть можливість створити умови для отримання більших доходів від реалізації продукції в результаті зменшення періоду оборотності капіталу підприємства. Підвищення ефективності використання капіталу СТОВ «Колос Деревини» можна досягти, збільшуючи обсяги реалізованої продукції, знижуючи її собівартість і витрати підприємства, проводячи систематичне контролювання за розподілом засобів виробництва, підвищуючи продуктивність праці працівників і кваліфікацію фахівців, впроваджуючи новітні технології, створюючи ефективну маркетингу службу.

Висновки до розділу 3

Аналізуючи залежність доходу від вартості капіталу, виявлена наявність дуже сильного зв'язку, лінійне рівняння регресії буде мати вигляд: $U_x = 1,0572X - 0,1978$. У проведеному дослідженні варіація доходів на 86,30% залежить від варіацій основних складових капіталу й на 13,70% - від неврахованих факторів.

Зі зростанням витрат у підприємстві на необоротні й оборотні активи на 1 тис. грн дохід СТОВ «Колос Деревини» збільшиться на 1057,2 грн.

У 2023 р. в СТОВ «Колос Деревини» ефект фінансового левериджу мав від'ємне значення, відповідно, рівень рентабельності власного капіталу підприємства буде меншим. Негативний вплив також буде спостерігатися й через динамічне зменшення диференціалу фінансового левериджу з 23,41% в 2021 р. до -0,71% в 2023 р. Найбільшого значення коефіцієнта фінансової рентабельності можна досягнути при коефіцієнті фінансового левериджу 0,25. Відношення власного та позикового капіталу в такому випадку повинне становити 80% : 20% або 4 : 1. Для досягнення СТОВ «Колос Деревини» такої оптимізаційної структури капіталу необхідно зменшувати довгострокові та поточні зобов'язання, зокрема звернути увагу на погашення заборгованості з оплати праці й страхування. В свою чергу це призведе до збільшення питомої ваги власного капіталу та посилення фінансової незалежності підприємства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В результаті проведеного дослідження господарської діяльності сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю «Колос Деревини» можна відмітити наступні висновки та запропонувати шляхи вирішення виявлених проблем згідно розглянутої теми:

1. Досліджуване підприємство СТОВ «Колос Деревини» розташоване в Чернігівській області Городнянського району в с. Деревини. Основною метою його діяльності являється виробництво, переробка й реалізація сільськогосподарської продукції. Майже всі земельні угіддя задіяні під вирощування різноманітних сільськогосподарських культур, так як сільськогосподарська діяльність підприємства має рослинницький напрям. Унаслідок військових дій росії і розташування на прифронтових територіях у 2022 р. значна частина врожаю підприємства була пошкоджена через російські атаки на Чернігівщину. В 2023 р. більшу частину сільськогосподарських угідь вдалося вчасно засіяти та зібрати майже весь урожай.

2. Доходи СТОВ «Колос Деревини» в 2023 році зменшились у порівнянні з 2021 роком на 66,83%, а витрати - майже в 1,78 раза, що мало негативний вплив на величину прибутку. Це відбулося внаслідок більш швидких темпів зменшення доходів порівняно з витратами, а 2022 рік взагалі був збитковим.

3. Щороку зменшується фонд оплати праці та її продуктивності. Це пов'язане зі зменшенням чисельності працівників, російськими військовими діями, втратою фінансових можливостей, окупацією села в 2022 р., зменшенням обсягу виконаних робіт.

4. Загальні негативні зміни привели до зниження рентабельності діяльності. Проте, спостерігається коливання рівня рентабельності по роках і поступове відновлення підприємства.

5. Переважаючою складовою пасиву балансу підприємства являються його поточні зобов'язання, які складають 40-61% у структурі, збільшуючись по роках. Переважно це відбувається за рахунок нарощування короткострокових кредитів

банків, які збільшилися в 6,92 раза. Величина власного капіталу в 2023 році зменшилася через суттєве зменшення величини нерозподіленого прибутку, на 52,19% відносно 2021 року.

6. За аналізований період у структурі пасивів підприємства переважає залучений капітал і спостерігається його зростання, що вказує на фінансову залежність від зовнішніх джерел фінансування. Прослідковується політика підприємства до залучення довготермінових кредитів і позикових коштів у якості джерел фінансування.

7. Коефіцієнти ліквідності для СТОВ «Колос Деревини» знаходяться в межах нормативних значень, що свідчить про наявність у підприємства достатніх обсягів вільних ресурсів, сформованих власними коштами. Але суттєве перевищення оборотних активів над короткостроковими зобов'язаннями теж є небажаним, оскільки в цьому проявляється нераціональне вкладення підприємством власних коштів і підтверджується неефективність їхнього використання. СТОВ «Колос Деревини» характеризується досить високим рівнем запасів, що не можуть швидко покрити короткострокові зобов'язання. Також це може означати потенційні фінансові проблеми, які роблять підприємство більш вразливим до фінансових викликів. Занадто низькі значення коефіцієнту абсолютної ліквідності свідчать про неможливе негайне погашення короткострокової заборгованості та неефективне управління дебіторською заборгованістю.

8. Зменшення коефіцієнту оборотності власного капіталу означає погіршення ефективності вкладення фінансових ресурсів СТОВ «Колос Деревини» в формування власних активів. Значне зменшення спостерігається коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості, що свідчить про уповільнення погашення боргів перед підприємством і вказує на наявність проблем із дисципліною в оплатах клієнтами чи неефективного менеджменту процесами стягнення таких боргів.

9. Оскільки вартість основних засобів зросла більш швидкими темпами за збільшення кількості працюючих, то показник капіталоозброєності в

підприємстві зріс на 79,84%, проте суттєве зменшення доходів привело до різкого зменшення показника капіталовіддачі за доходом. Ситуація з оборотними активами показує погіршення стану їхнього використання. Отримана сума чистого прибутку підприємства коливається по роках, має спадну тенденцію, а в 2022 році навіть отримані збитки, що є негативним результатом діяльності.

10. Найвищі показники рентабельності спостерігаються в 2021 році. Після різкого їхнього погіршення в 2022 році відбувається зростання, що свідчить про певне налагодження всіх організаційно-економічних процесів у СТОВ «Колос Деревини».

11. Аналізуючи залежність доходу від вартості капіталу, виявлена наявність дуже сильного зв'язку, оскільки коефіцієнт множинної кореляції $R = 0,9290$. Лінійне рівняння регресії буде мати вигляд: $Y_x = 1,0572X - 0,1978$. У проведеному дослідженні варіація доходів на 86,30% залежить від варіацій основних складових капіталу й на 13,70% - від неврахованих факторів. Зі зростанням витрат у підприємстві на необоротні й оборотні активи на 1 тис. грн дохід СТОВ «Колос Деревини» збільшиться на 1057,2 грн.

12. У 2023 р. в СТОВ «Колос Деревини» ефект фінансового левериджу мав від'ємне значення, відповідно, рівень рентабельності власного капіталу підприємства буде меншим. Негативний вплив також буде спостерігатися й через динамічне зменшення диференціалу фінансового левериджу з 23,41% в 2021 р. до -0,71% в 2023 р. Найбільшого значення коефіцієнта фінансової рентабельності можна досягнути при коефіцієнті фінансового левериджу 0,25. Відношення власного та позикового капіталу в такому випадку повинне становити 80% : 20% або 4 : 1. Для досягнення СТОВ «Колос Деревини» такої оптимізаційної структури капіталу необхідно зменшувати довгострокові та поточні зобов'язання, зокрема звернути увагу на погашення заборгованості з оплати праці й страхування. В свою чергу це призведе до збільшення питомої ваги власного капіталу та посилення фінансової незалежності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анохін С.П. Методика моделювання економічної стійкості промислових підприємств у сучасних умовах. Харків: ХНТУ, 2022. 48 с.
2. Артеменко В.Г., Беллендир М.В. Фінансовий аналіз: підручник. Харків: РИТГО, 2021. 120 с.
3. Багацька К.В. Формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів: дис... на здобуття наук. ступеня д.е.н. Київ: ДТЕУ, 2023. URL: <https://knute.edu.ua/file/Mg==/f875acadd29e6de6919f3611b1bbb284.pdf>.
4. Базецька Г.І. Фінанси підприємства: планування та управління в виробничій сфері: навч. посібник. Х.: ХНАМГ, 2019. 292 с.
5. Бердар М.М. Управління процесом формування і використання фінансових ресурсів підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2019. №5. С. 133-138
6. Бланк І.А. Управління використанням капіталу: навч. посібник. Київ: Ельга, 2018. 656 с.
7. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2019. 592 с.
8. Борщ А.Г. Економічна природа капіталу та фінансових ресурсів підприємства: точка зору на дискусійну проблему. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/ekonomichna-priroda-kapitalu-ta-finansovih-resursivpidpriemstva-tochka-zoru-na-diskusiynu-problemu.html>
9. Бурда А.І. Методичні підходи до оцінювання впливу складників тріади потенціалу на сталий розвиток підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів, 2023. С. 141-153.
10. Гречко А.В., Гречухін А.С. Оцінка ефективності виробничої діяльності підприємства [Електронний ресурс]. Ефективна економіка. 2019. №1. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2019/44.pdf.

11. Григораш О.В., Терьошина Ю.О. Ефективність фінансово-господарської діяльності підприємств України. *Бізнес-інформ*. 2022. № 11. С. 221–226.
12. Єлецьких С.Я. Послідовність етапів процесу управління розвитком промислового підприємства з позицій забезпечення його фінансової стійкості. Науковий огляд. Київ, 2024. № 9. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/327/0>.
13. Єпіфанова І.Ю., Джеджула В.В. Фінансовий аналіз і звітність: практикум. Вінниця: ВНТУ, 2019. 143 с.
14. Захарченко П.В., Гриценко М.П. «Фінансовий аналіз». Навч. посібник. Мелітопіль: Типографія міської ради. 2019. 226 с.
15. Іванов В.Л., Малов В.А. Забезпечення організаційно-економічної стійкості промислового підприємства. *Економіка. Менеджмент. Підприємство*. Львів, 2020. № 22. С. 32-39.
16. Клементьєва О.Ю. Метод координат і прогнозування фінансового стану промислового підприємства. Мат-ли Міжнародної науково-практичної конференції “Розвиток економіки в трансформаційний період: глобальний та національний аспекти”. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2019. С. 97-98.
17. Ковальов В.В., Волкова О.М. Аналіз господарської діяльності підприємства. Харків: Основа, 2021. 424 с.
18. Колодизев О.М., Нужний К.М. Сучасні підходи до визначення економічної стійкості підприємства. Сучасні проблеми економіки та управління підприємствами: мат-ли Міжнародної науково-практичної конференції, 22-23 лют. 2019 р.: тези допов. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2019. Т. 6. С. 470-476.
19. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств; 2-е вид. Київ: Знання, 2020. 274 с.
20. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз і планування: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 90 с.

21. Кремень В.М., Кремень О.І. Теоретичні засади управління капіталом підприємства. *Економіка. Фінанси*. 2020. URL: <http://www.er.knutd.edu.ua>.
22. Кривицька О.Р. Планування прибутку підприємства при визначенні стратегії його розвитку. *Фінанси України*. Київ, 2020. № 3. С. 138-143.
23. Марченко А.А. Аналіз джерел формування фінансових ресурсів. *Фінанси України*. 2019. № 9. С. 102–107.
24. Марцин В.С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість – основні складові фінансового стану підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. Київ, 2021. № 7. С. 26-28.
25. Математика управління капіталом. Методи аналізу ризику для трейдерів і портфельних менеджерів. Р. Вінс, 2021. 400 с.
26. Методичні підходи до визначення ефективності господарської діяльності підприємства», Левченко Ю.Г., Шекмар Н.А., 2019.
27. Міняйленко І., Носенко О. Особливості оптимізації структури капіталу підприємств агропромислового комплексу. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.3/311.pdf>
28. Мошенський С.З., Олійник О.В. Економічний аналіз: підручник; 4-вид., доп. і перероб. Житомир: Рута, 2020. 704 с.
29. Ніколаєнко В.П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. №6. С. 180–191.
30. Олійник Л.В. Сучасні підходи до ефективного управління ресурсами та активами підприємства: стаття [Електронний ресурс]: Хмельницький національний університет, 2019 р. Режим доступу: http://mevhnu.com/loadix_mizhnarodna_naukovo_praktichna_konferencija4_shljakhi_pidvishhennja_konkurentospromozhnosti_vitchiznjanih_pidpriemstvsuchasni_pidkholdi_do_efektivnogo_upravlinnja_resursami_ta_aktivami.
31. Островська О.А. Фінансовий стан і фінансова стійкість підприємств: теоретичні аспекти визначення їх суті. *Стратегія економічного розвитку України*. Київ, 2022. Вип. 4 (11). 182 с.

32. Павловська О.В. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2019. 388 с.
33. Плиса В.Й., Приймак І.І. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в економіці України: монографія. Львів: АТБ, 2019. 142 с.
34. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник. 3-тє вид., випр. і доп. Київ: Знання, 2019. 668 с.
35. Салига К.С. Методичні підходи діагностування фінансового стану підприємства. *Держава та регіони. Економіка та підприємництво*. Київ, 2021. № 3. С. 215.
36. Сімах Ю.А. Визначення поняття конкурентостійкості підприємства. *Вісник Міжнародного слов'янського університету. Серія «Економічні науки»*. Харків, 2023. Т. Х. № 1. С. 12-16.
37. Стемблевська О.Г. Сучасні методи та методики управління капіталом підприємства. О.Г. Стемблевська, В.В. Зянько. Науково-технічна конференція факультету менеджменту. 2019 р. Режим доступу: <http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm2019/schedConf/presentations>
38. Сушко Н. Фінансові ресурси в управлінні підприємством. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Економіка*. 2019. №71. С. 51–60.
39. Телишевська Л.І. Фінансове планування як передумова фінансової стабільності підприємства. Л.І. Телишевська, Н.П. Андрущенко, С.С. Сергєєв. *Механізм регулювання економіки*. 2019. № 2. С. 71 – 79.
40. Тен Т.Л. Прогнозування фінансової стійкості підприємства на основі багатофакторних методів управління. Т.Л. Тен, Г.Д. Когай, В.Г. Дрозд. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. №3(165). С. 473 – 481.
41. Теорія економічного аналізу. Навч. посібник. Ю.О. Нестерчук, 2019. 272 с.

42. Смирна О.В., Ізмайлова Н.В. Сучасний стан і проблеми формування капіталу українських підприємств в умовах кризових явищ. *Ефективна економіка*. 2022. №1. URL:http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2022/94.pdf

43. Фінансовий аналіз: навч. посібник. І.О. Школьник, І.М. Боярко, О.В. Дейнека та інші; за заг. ред. І.О. Школьник. К.: Центр учбової літератури, 2019. 368 с.

44. Шубіна, С.В. Фінансовий аналіз: практикум: навчальний посібник для студентів ВНЗ. С.В. Шубіна, О.Ю. Мірошник, В.О. Швадченко. К.: Центр учбової літератури, 2019. 296 с.

45. Cherednichenko O. Current state and development of specialized enterprises - producers of sunflower // Publishing House of Rzeszow University of Technology «MODERN MANAGEMENT REVIEW», MMR, vol. XXV, 27 (2/2020), April-June 2020. URL: <http://doi.prz.edu.pl/pl/publ/zim/419>

46. L Stepasyuk et al 2023 IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 1269 012019.

47. Balanovska, T., Cherednichenko, O., Stepasyuk, L., Yurchenko, O., Dramaretska, K., & Baranovska, O. (2024). Development of human capital in the context of the emerging creative economy. *Economics and Business Management*, 15(4), 161-184. <https://doi.org/10.31548/economics/4.2024.161>.

48. Stepasyuk, L., Cherednichenko, O., Volkova, N., Zahrebelna, I., & Chukhlib, A. (2025). Scientific approaches to justifying the optimal capital structure. *Economics and Business Management*, 16(4), 2025.

49. Томілін О.О., Тютюнник Ю.М., Бражник Л.В., Дроботя Я.А. Фінансово-економічний словник–довідник. за наук. ред. проф. О.О. Томіліна. Полтава: ПДАУ. 2023. 108 с.

50. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Київ: Знання, 2021. 815 с.